

Analýza dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku

Se zaměřením na mateřské školy a dětské skupiny

Oddělení evaluací MPSV

Mgr. Tamara Zykanová
Mgr. Kristýna Janhubová

Verze 2, aktualizováno k 23. lednu 2020

Obsah

1	Úvod	3
2	Typy zařízení v České republice	4
2.1	Vymezení typů zařízení a jejich legislativní ukotvení	4
2.1.1	Mateřské školy	4
2.1.2	Dětské skupiny	5
2.1.3	Jesle a živnosti	5
2.1.4	Mikrojesle	6
2.2	Zařízení péče o děti v předškolním věku podle zřizovatelů	6
2.3	Související zákony	7
3	Údaje o zařízeních a jejich evidenci	8
3.1	Mateřské školy	8
3.2	Dětské skupiny	9
3.2.1	Dětské skupiny dle evidence poskytovatelů	9
3.2.2	Dětské skupiny podpořené v operačním programu Zaměstnanost	9
3.2.3	Odhad počtu dětí v dětských skupinách	9
3.3	Zařízení provozovaná na základě živnosti	10
3.3.1	Předpoklady odhadu počtu zařízení provozovaných na základě živnosti	10
3.3.2	Dostupná data a metoda odhadu	10
3.3.3	Odhad počtu zařízení provozovaných na základě vázané živnosti	11
3.3.4	Odhad počtu zařízení provozovaných na základě volné živnosti	12
3.3.5	Odhad kapacity a počtu dětí zařízení provozovaných na základě živnosti	13
3.3.6	Regionální rozložení zařízení provozovaných na základě živností	14
3.4	Mikrojesle	14
4	Metodologie	15
4.1	Sledované proměnné	15
4.2	Počet obyvatel dle ČSÚ	16
4.3	Relativní dostupnost zařízení	16
4.4	Dodatečné nástupy a překryv dětí v MŠ a DS	16
5	Vývoj počtu zařízení péče o děti v předškolním věku od roku 2014	18
6	Analýza dostupnosti zařízení	19
6.1	Analýza mateřských škol	19
6.1.1	Relativní využívání v ČR	19
6.1.2	Relativní využívání – děti mladší 3 let	22
6.1.3	Relativní využívání – děti ve věku 3 až 6 let	25
6.1.4	Relativní využívání – statistický model	27
6.2	Analýza dětských skupin	30
6.3	Odhad potřebné kapacity pro umístění dětí mladších 3 let do MŠ a DS	33
6.4	Analýza obcí, ve kterých nejsou žádná zařízení péče o předškolní děti	39
6.5	Analýza odmítnutých přihlášek do MŠ	40
7	Závěry	42
8	Limity analýzy	44
9	Literatura a datové zdroje	45

Seznam zkratek

ČSÚ	Český statistický úřad
DS	Dětská skupina
ESF	Evropský sociální fond
IZO	Identifikační znak organizace (P IZO – Place IZO, RED IZO – Ředitelství IZO)
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
MS 2014+	Monitorovací systém OPZ
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
MŠ	Mateřská škola
OPZ	Operační program Zaměstnanost
SO ORP	Správní obvod obce s rozšířenou působností

1 Úvod

Analýza dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku je zpracována na základě požadavku Ministerstva práce a sociálních věcí, konkrétně Odboru rodinné politiky a ochrany práv dětí a vychází z nedostatku dat v oblasti poskytování služeb péče o děti v předškolním věku. Zmapování současného stavu tohoto typu služeb z hlediska celkové kapacity, naplněnosti a regionálních rozdílů by mělo být jedním z podkladů pro informované rozhodování v této oblasti. Zároveň by zde uvedená zjištění mohla být reflektována při přípravě další finanční podpory služeb péče o děti. Problematika řešená v předkládané analýze byla předmětem zkoumání studie proveditelnosti *„Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání před zahájením školní docházky“*, která byla zpracovaná společnostmi Tady a teď, o.p.s. a Demografickým informačním centrem, o.s. v roce 2015. Mnoho poznatků uvedených v předkládané analýze je v souladu se závěry publikovanými ve studii proveditelnosti. Námi předkládaná studie je však zpracována na novějších datech a na rozdíl od studie proveditelnosti má za cíl zmapovat všechny typy zařízení péče o děti předškolního věku, zahrnout tedy také dětské skupiny, zařízení provozovaná na základě živnosti a mikrojesle a zároveň se více zaměřit na dostupnost zařízení a charakteristiky, které tuto dostupnost mohou ovlivňovat. Z důvodu omezeného rozsahu materiálu a současně vzhledem k zadání zjistit potřeby dalšího rozvoje služeb v gesci MPSV především pro děti ve věku do 3 let, uvádíme termín „zařízení péče“, přestože mateřské školy poskytují předškolní vzdělávání.

2 Typy zařízení v České republice

2.1 Vymezení typů zařízení a jejich legislativní ukotvení

V České republice jsou v současné době provozována zařízení péče o děti v předškolním věku na základě několika možných právních forem, konkrétně mateřské školy, dětské skupiny, zařízení provozovaná na základě živnostenského oprávnění a mikrojesle. V následující kapitole jsou tyto právní formy popsány a dále jsou zde uvedeny nejdůležitější legislativní změny v oblasti péče o děti v předškolním věku, které mají přímý vliv na možnosti umístování dětí do předškolních zařízení a kapacity. V případě mnoha zařízení je způsob jejich evidence v jednotlivých rejstřících kombinovaný. Původní zařízení např. vzniklo jako soukromá „školka“ provozovaná na základě živnostenského oprávnění, která se později transformovala na dětskou skupinu, případně byla zapsána do rejstříku škol a školských zařízení podle školského zákona. Pro snazší orientaci v datech a jejich zpracování jsme zápisy v jednotlivých rejstřících strukturovali podle významnosti následovně.

Zařízení, zapsaná v rejstříku škol a školských zařízení budeme považovat za **mateřskou školu** (dále také „MŠ“), bez ohledu na to, zda mají zároveň oprávnění k poskytování služby péče o dítě dle zvláštního zákona nebo provozují služby péče o dítě jako živnost.

Zařízení, která nejsou zapsaná v rejstříku škol a školských zařízení, ale jsou zapsána v evidenci poskytovatelů služeb péče o dítě v dětské skupině podle zákona o dětských skupinách, budeme považovat za **dětskou skupinu** (dále také „DS“), bez ohledu na to, zda mají živnostenské oprávnění pro poskytování služeb péče o dítě.

Zařízení, která nejsou zapsána ani v rejstříku škol a školských zařízení, ani v evidenci poskytovatelů služby péče o dítě v dětské skupině, a poskytují své služby pouze na základě patřičného živnostenského oprávnění, budeme dále nazývat **živnostmi**.

Vzhledem k tomu, že mikrojesle jsou zřizovány výhradně podle pravidel výzev OPZ, nedochází k jejich překryvu s ostatními typy zařízení a jejich vymezení je jednoznačné.

2.1.1 Mateřské školy

Mateřské školy jsou zařízení zřízená podle zákona č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále školský zákon), který mimo jiné definuje cíle tohoto vzdělávání, povinnosti zřizovatele a povinnosti a práva dětí, resp. jejich zákonných zástupců.

2.1.1.1 Vývoj věkové hranice pro přednostní přijímání dětí v mateřských školách

Podle zákona č. 178/2016 Sb. bylo stanoveno, že od září 2016 se předškolní vzdělávání organizuje pro děti ve věku zpravidla od 3 do 6 let, nejdříve však od dvou let. Zákon tedy nevylučuje přijímání dětí mladších tří let, tyto děti ovšem na přijetí nemají právní nárok. Jejich přijetí záleží na individuálním posouzení ředitele mateřské školy a vytvoření odpovídajících podmínek pro vzdělávání dětí mladších tří let. Tato novela dále od roku 2017 ukládá povinnost přijímat do mateřských škol zřízených obcí či svazkem obcí přednostně čtyřleté děti s trvalým pobytem v příslušném školském obvodu, od roku 2018 potom tříleté děti. Nárok na přednostní umístění dětí dvouletých od roku 2020 byl na základě poslaneckého návrhu zrušen.

2.1.1.2 Povinná předškolní docházka

Předškolní vzdělávání je nyní nepovinné pro děti ve věku do pěti let. Pro děti, které do 31. srpna daného kalendářního roku dosáhly pěti let, stanovil školský zákon (novelou zákona č. 178/2016 Sb.) od září 2017 povinnost předškolního vzdělávání. Zároveň zavedl možnost individuálního vzdělávání dětí jako alternativu plnění povinného předškolního vzdělávání v mateřské škole.

2.1.2 Dětské skupiny

Dětské skupiny jsou zařízení zřízená podle zákona č. 247/2014 Sb., zákon o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, který mimo jiné definuje podmínky, za nichž může DS vzniknout, pro koho jsou služby DS určeny, povinnosti poskytovatelů a povinnosti a práva dětí, resp. jejich zákonných zástupců.

2.1.2.1 Vývoj legislativního ukotvení dětských skupin

Od roku 2014 začala fungovat nová forma péče o děti v předškolním věku, dětská skupina. Dětské skupiny byly ukotveny zákonem č. 247/2014 Sb. o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů ze dne 23. září 2014 (později upraven zákonem č. 127/2015 Sb.), s účinností od 29. listopadu 2014. Tato zařízení jsou určena dětem od 1 roku do zahájení povinné školní docházky. Zřizovatelem mohou být neziskové organizace, obecní a krajské organizace, samotné obce, ministerstva, veřejné vysoké školy, ale také firmy (podnikové dětské skupiny).

Od roku 2015 je možné získat pro vybudování a provoz dětské skupiny podporu z Evropského sociálního fondu (ESF), a to prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost (OPZ). V první fázi mohla tuto podporu získat i zařízení provozovaná na základě živnosti (konkrétně v prvních dvou výzvách, výzvě 35 a 36). Od roku 2017 již z OPZ nemohla být podporována zařízení provozovaná na základě živnosti, část z nich se proto transformovala na dětské skupiny.¹

2.1.3 Jesle a živnosti

Do roku 2012 bylo v ČR možné provozovat jesle jako zdravotnická zařízení podle zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu. Provozování jeslí jako zdravotnických zařízení bylo podle zákona č. 372/2011 Sb. O zdravotních službách ukončeno ke konci roku 2013. Zároveň od roku 2000 umožňuje živnostenský zákon vznik zařízení péče o děti do 3 let na základě vázané živnosti „Péče o dítě do 3 let věku v denním režimu“.

Zařízení zřízená na základě živnostenského oprávnění mohou být zřízena buď v rámci vázané živnosti „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“ nebo volné živnosti „Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti“ (kód 72), případně volné živnosti „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“ (kód 79). Pro poskytování služeb na základě vázané živnosti je třeba splňovat odbornou způsobilost k výkonu povolání všeobecné sestry nebo zdravotnického asistenta nebo ošetřovatele nebo porodní asistentky nebo záchranáře podle zvláštního právního předpisu, nebo odborná způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách podle zvláštního právního předpisu. Pro poskytování služeb na základě volné živnosti není třeba splňovat odbornou způsobilost.

¹ Dle připravované novely zákona by financování provozu DS od ledna 2022 převzal stát. Prostředky z ESF by nadále bylo možné získat už jen na vybudování nových zařízení. Zároveň se zvažuje změna názvu dětských skupin na jesle. V době zpracování analýzy tato novela však ještě nebyla projednána a schválena.

2.1.4 Mikrojesle

Mikrojesle jsou pilotně provozovány od roku 2016 (pouze v rámci výzev 126/127 a 69/70 vyhlášených OPZ) s cílem ověřit funkčnost tohoto konceptu. Jsou koncipovány jako veřejná služba péče o děti nabízející pravidelnou profesionální péči o děti od šesti měsíců do čtyř let v kolektivu maximálně čtyř dětí. Předepsaná odborná způsobilost pečujících osob je v oblasti pedagogické, zdravotní nebo sociální, podobně jako u dětských skupin. Tato péče o dítě je doplňkem péče rodinné, není její náhradou a odpovídá věkovým a individuálním potřebám dítěte. Na rozdíl od dětských skupin nemají mikrojesle zatím zákonné ukotvení² a pravidla provozování jsou zatím určována pouze obecnými normami a pravidly výzvy. Ve výzvách 126 a 127 byly mikrojesle zřizovány obcí nebo ve spolupráci s obcí³. Děti zde pobývají v naprosté většině dobu kratší než 5 dní v týdnu. Vzhledem k charakteru služby, která má navozovat rodinné prostředí, mohou být mikrojesle zřízeny i v domácnosti pečující osoby, která může v zařízení zároveň pečovat o vlastní dítě (maximálně o dvě vlastní děti v jednu chvíli). Možnost zřízení mikrojeslí doma je však zřizovateli zatím využívána minimálně, jedním z důvodů může být i nastavení výzvy, neboť žadatelem nemůže být fyzická osoba. V současné době je v ČR z ESF podporována necelá stovka mikrojeslí. Budoucnost mikrojeslí není zatím jistá, očekává se, že bude definována spolu s novelou zákona o dětských skupinách.

2.2 Zařízení péče o děti v předškolním věku podle zřizovatelů

Z hlediska zřizovatelů zařízení péče o děti předškolního věku se budeme podrobně zaměřovat pouze na mateřské školy a dětské skupiny. Živnosti ani mikrojesle nebudou, vzhledem k jejich zanedbatelnému počtu, brány pro toto srovnání v potaz. Na úvod je třeba zmínit, že měřeno počtem dětí zajišťují mateřské školy přibližně 95 % péče o děti předškolního věku. Naprostá většina mateřských škol je zřizována obcemi (90 %), druhým největším zřizovatelem, i když nepoměrně menším, je privátní sektor, pod nějž spadá 7 % zařízení. Zastoupení jiných složek státu či církvi je potom zcela minimální. V případě dětských skupin mezi zřizovateli převládají naopak spolky, o.p.s., ústavy apod. (80 %) a dále v menší míře příspěvkové organizace institucí zřízených obcí nebo krajem (9 %). Za povšimnutí stojí dětské skupiny zřizované přímo obcí, které představují sice pouhá 4 %, nicméně v 50 % případů jsou tyto dětské skupiny situovány v obci, ve které není žádná mateřská škola (více v kapitole 5.2.6).

Tabulka 1: Struktura MŠ a DS podle zřizovatelů, k 31. prosinci 2018

Zřizovatel	MŠ		DS	
	počet	%	počet	%
Obec	6 039	90	29	4
Kraj, organizační složka státu, jiný ústřední orgán státní správy	105	2	18	2
Církev	56	1	11	1
Privátní sektor	457	7	26	3
Spolek, o.p.s., ústav, nadační fond	-	-	683	80
Příspěvková organizace	-	-	76	9
Vysoká škola, veřejná výzkumná instituce	-	-	6	1
Celkem	6 657	100	849	100

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, Evidence MPSV

² Zdroj: Systémový projekt „Mikrojesle“ (<https://mikrojesle.mpsv.cz/>)

³ Pro následné výzvy č. 69 a 70 byla tato podmínka zrušena.

2.3 Související zákony

- ✓ Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, zrušen k 31. březnu 2012
- ✓ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, platný do 31. prosince 2020
- ✓ Zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů (později upraven zákonem č. 127/2015 Sb.)
- ✓ Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (později upraven zákonem č. 178/2016 Sb.)
- ✓ Zákon 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání (později upraven zákonem 356/1999 Sb.)

3 Údaje o zařízeních a jejich evidenci

Vznik a zánik zařízení péče o děti a s tím související údaje se každoročně mění. U zařízení, která nepodléhají režimu školního roku, se potom mohou jejich počty, včetně počtu dětí, měnit i v průběhu roku. Pro účely zpracování analýzy tedy bylo potřeba stanovit okamžik, k němuž budou výsledky zpracovány. Za tento rozhodný okamžik bylo zvoleno datum 31. prosince 2018. Údaje za mateřské školy jsou sice publikovány vždy k 30. září, lze však předpokládat, že v případě mateřských škol v průběhu školního roku nedochází k tak výrazným změnám v počtu tříd a dětí, a proto data k 30. září 2018 budeme také u tohoto typu zařízení považovat za platná i k 31. prosinci 2018. Okamžik přelomu roku je vhodný také s ohledem na dostupnost dat o počtu obyvatel, která bývají zpracovávána k polovině a konci roku.

V rámci analýzy je třeba rozlišovat mezi údaji o **počtu dětí**, které zařízení reálně navštěvují a **deklarovanou kapacitou** zařízení, která uvádí, pro kolik dětí je zařízení dimenzováno, a od počtu dětí se může lišit. Údaj o počtu dětí je dostupný ze statistického výkazu S 1-01 o MŠ, zatímco v seznamu dětských skupin byla v době zpracování analýzy k dispozici pouze deklarovaná kapacita.

Tabulka 2: Přehled informací dostupných o různých typech zařízení péče o děti

	Mateřské školy	Dětské skupiny	Živnosti	Mikrojesle
Počet zařízení	Ano	Ano	Odhad	Ano
Deklarovaná kapacita	Ano	Ano	Odhad	Ano
Počet navštěvujících dětí	Ano	Odhad	Odhad	Odhad
Dostupnost dat za obce	Ano	Ano	Ne	Ano
Údaje k datu	30. 9. 2018	31. 12. 2018	31. 12. 2018	31. 12. 2018

3.1 Mateřské školy

Údaje o všech zařízeních péče o předškolní děti, které jsou zřízeny na základě školského zákona, jsou evidovány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT). Pro účely této analýzy byl využit seznam všech takto registrovaných zařízení k 30. září 2018, který vychází ze statistického výkazu S 1-01 o MŠ. Seznam obsahuje identifikační číslo zařízení, RED IZO (resp. IZO a P IZO)⁴, adresu, kde se zařízení nachází, počet dětí navštěvujících zařízení a další informace. Pro účely této analýzy nás budou zajímat především informace o jednotlivých zařízeních, počtu dětí, které je navštěvují, a obci, ve které působí.

Tabulka 3: Přehled počtu MŠ, tříd a zapsaných dětí, k 30. září 2018

	Počet MŠ v provozu	Počet tříd	Počet dětí
Mateřské školy dle statistického výkazu S 1-01 o MŠ	6 657	16 064	363 776
- z toho speciální	389/131 ⁵	663	3 934
- z toho lesní MŠ	47	49	849

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ

⁴ Pro jednu právnickou osobu je přiděleno jedno RED IZO. Pokud má škola více částí, např. samostatnou školní jídelnu, více poboček apod., pak má každá tato část své vlastní IZO a označení místa P IZO.

⁵ Speciální třídy bývají často součástí běžných MŠ. Celkový počet MŠ, které provozují alespoň jednu speciální třídu, je 389, z toho 131 MŠ provozuje pouze speciální třídy (celkem 334 tříd).

3.2 Dětské skupiny

Údaje o dětských skupinách pocházejí z evidence poskytovatelů služby péče o dítě v dětské skupině, kterou spravuje MPSV. Zápisem do evidence vzniká oprávnění poskytovat službu péče o dítě dle zákona č. 247/2014 Sb. a o změně souvisejících zákonů (některá zařízení, která dříve poskytovala služby na základě živnostenského zákona, se transformovala). Zároveň jsme některé informace čerpali z MS 2014+, který obsahuje údaje o projektech financovaných z OPZ, a tedy i o projektech z výzev na podporu dětských skupin. V tomto zdroji jsme identifikovali živnosti, které byly podpořeny podle pravidel OPZ, musely tedy splňovat stejné podmínky jako DS, zároveň však nejsou uvedeny v evidenci DS. Vzhledem k tomu, že tyto živnosti (celkem se jedná o 12 zařízení) byly podpořeny v rámci výzev na podporu DS a zároveň jsou pro ně k dispozici všechny potřebné údaje, budeme je dále v analýze považovat za DS, nikoliv za živnosti. V předkládané analýze jsou využity především informace o kapacitě a o obci, ve které působí.

3.2.1 Dětské skupiny dle evidence poskytovatelů

K 31. prosinci 2018 bylo dle evidence MPSV v provozu 849 dětských skupin s celkovou deklarovanou kapacitou 11 286 míst. Vzhledem k tomu, že některé právní subjekty (mající unikátní IČ) zřídily více než jednu dětskou skupinu, byl celkový počet provozujících subjektů nižší než počet DS, konkrétně 611. Maximální počet DS zřízených jedním subjektem byl 8. Po zařazení živností podpořených z OPZ činí celkový počet DS⁶ 861 s deklarovanou kapacitou 11 471 míst.

3.2.2 Dětské skupiny podpořené v operačním programu Zaměstnanost

Zřizovatelé dětských skupin měli možnost požádat o podporu prostřednictvím operačního programu Zaměstnanost (dále též „OPZ“). V rámci OPZ byly na podporu dětských skupin postupně vyhlášeny výzvy č. 35, 36, 73, 74, 132 a 113. Většina registrovaných DS této možnosti využila a byla podpořena z OPZ, celkem se jednalo o 80 % DS. Pro interpretaci je však nutné vzít v potaz, že se jedná o údaje k 31. prosinci 2018. Neznamena to tedy, že 20 % DS nebylo podpořeno z OPZ nikdy, některé mohly být podpořeny dříve, například ve fázi transformace, některé zase mohly o podporu teprve požádat. Kromě skupin podpořených OPZ jsou některé dětské skupiny provozovány bez požadavku na dotaci, např. jako podnikové; jiné dětské skupiny mohly být podpořeny z jiných operačních programů, např. Praha, Pól růstu.

3.2.3 Odhad počtu dětí v dětských skupinách

Vzhledem k tomu, že místa v dětských skupinách se často využívají ve sdíleném režimu, je reálný počet dětí, které DS navštěvují, vyšší než deklarovaná kapacita zařízení. Pro odhad počtu dětí byla využita data pocházející z dotazníkového šetření, které bylo součástí evaluace výzev 35 a 36 Operačního programu Zaměstnanost z července 2017, a v němž realizátoři projektů uváděli oba dva údaje. Z porovnání těchto údajů vyplynulo, že na jedno deklarované místo připadá 1,3 dítěte.

S využitím výše uvedeného koeficientu byl odhad celkového počtu dětí reálně navštěvujících dětské skupiny k 31. prosinci 2018 stanoven na přibližně 15 tisíc.

Tabulka 4: Přehled počtu DS, jejich kapacity a odhadu počtu dětí, k 31. prosinci 2018

	Počet DS	Počet právních subjektů (IČ)	Deklarovaná kapacita	Počet dětí (odhad)
Počet DS	861	618	11 471	14 912

Zdroj: Evidence MPSV, MS 2014+

⁶ Nebude-li uvedeno jinak, bude dále ve zprávě pojem DS zahrnovat i 12 živností podpořených z OPZ.

3.3 Zařízení provozovaná na základě živnosti

Počet zařízení poskytujících péči o předškolní děti provozovaných výhradně na základě živnostenského oprávnění není souhrnně evidován v žádném dostupném rejstříku. Tyto služby lze provozovat na základě vázané živnosti „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“ nebo volné živnosti „Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti“ (kód 72), případně volné živnosti „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“ (kód 79). Pod uvedenými živnostmi lze nicméně provozovat celou řadu dalších činností, které s péčí o děti nesouvisí, zároveň podstatná část podnikatelských subjektů při zápisu volných živností do živnostenského rejstříku neuvádí konkrétní obor činnosti, ale souhrnnou možnost „Výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona“, pod kterou jsou zahrnuty všechny obory. Pro stanovení počtu zařízení provozujících péči o děti v předškolním věku výhradně na základě živnosti tedy bylo potřeba vytvořit metodiku a tento počet co možná nejpřesněji odhadnout.

3.3.1 Předpoklady odhadu počtu zařízení provozovaných na základě živnosti

Při odhadování počtu zařízení jsme vyšli z následujících předpokladů:

- a) Volné živnosti č. 72 a č. 79 neumožňují poskytovat péči dětem mladším 3 let, pokud chce zařízení poskytovat služby i mladším dětem, musí mít oprávnění k příslušné vázané živnosti.
- b) Vzhledem k tomu, že pro získání živnostenského oprávnění k vázané živnosti „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“ je třeba doložit odbornou způsobilost, budou o toto oprávnění častěji žádat subjekty, které tuto činnost opravdu zamýšlí vykonávat. Oproti tomu o zapsání volné živnosti č. 72 a č. 79 může žádat kdokoliv bez ohledu na odbornou způsobilost, dále lidé, kteří zamýšlí poskytovat jakékoliv jiné vzdělávací služby nebo služby péče o domácnost, a dokonce i lidé, kteří žádnou takovou činnost vykonávat nezamýšlí.
- c) Veřejnost, především rodiče dětí, pečlivě sledují, zda poskytované služby v oblasti péče o děti splňují alespoň základní standardy, a to zejména s ohledem na odbornou způsobilost personálu a vybavení zařízení. Z uvedeného důvodu lze předpokládat, že provozovatelé budou zařízení péče o děti provozovat v režimu, který takové standardy definuje (školský zákon, zákon o DS, podmínky vázané živnosti).
- d) Na základě výše uvedených bodů byl formulován předpoklad, že většina zařízení provozovaných na základě živnosti bude provozována na základě vázané živnosti, případně v kombinaci s volnou živností, minimum zařízení bude provozováno výhradně na základě volné živnosti.

Odhad počtu zařízení péče o děti provozovaných na základě živnosti byl tedy proveden odděleně pro živnost vázanou a volnou.

3.3.2 Dostupná data a metoda odhadu

Metoda odhadu počtu zařízení péče o děti provozovaných na základě živnosti je opřena o princip pravděpodobnostního výběru. V rámci náhodně vybraného vzorku subjektů, jejichž počet byl odvozen z počtu všech subjektů a požadované přesnosti odhadu, byla pomocí běžně dostupných informačních zdrojů provedena rešerše, na jejímž základě bylo zjištěno, kolik subjektů z uvedeného vzorku aktivně poskytuje služby péče o děti v denním režimu. Výsledky zjištěné u vzorku pak byly extrapolovány na celý základní soubor. Výsledky proto reportujeme s 95% konfidenčním intervalem. Pro odhad byla použita data poskytnutá Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR (MPO).

3.3.3 Odhad počtu zařízení provozovaných na základě vázané živnosti

Pro odhad počtu zařízení provozovaných na základě vázané živnosti byl Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR poskytnut kompletní seznam podnikatelských subjektů, které mají v předmětu podnikání evidovanou vázanou živnost „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“ a k datu 31. prosince 2018 byly aktivní, neměly tedy tuto živnost ani pozastavenou, ani přerušenu. K uvedenému datu bylo takových subjektů v ČR evidováno celkem 1722. Tento seznam byl dále rozdělen na tři skupiny, které zohledňovaly právní formu subjektu, protože jsme předpokládali, že se u těchto podskupin bude lišit pravděpodobnost, zda se skutečně jedná o zařízení péče o děti. Z tohoto důvodu byly parametry vzorku stanoveny pro každou skupinu zvlášť.

První skupinu (Skupina 1) tvořily subjekty, jejichž právní forma je obec, akciová společnost, nadační fond nebo evidovaná církevní právnická osoba. Uvedené právní formy byly vybrány s ohledem na strukturu zřizovatelů u MŠ a DS. Předpokládáme, že pokud subjekt této právní formy má evidovanou vázanou živnost péče o malé děti, je pravděpodobné, že by se mohlo jednat o zařízení péče o předškolní děti. Vzhledem k tomu, že v celém seznamu bylo takových zařízení pouze 33, byly do výběru pro rešerši zahrnuty všechny.

Druhou skupinu (Skupina 2) tvořily všechny další subjekty, které splňovaly podmínku, že jsou právnickou osobou. Celkem jich v seznamu bylo 724 a do výběru jich bylo náhodně vybráno 85. Uvedená velikost vzorku odpovídá 10% mezní odchylce při 95% hladině statistické významnosti.

Třetí skupinu (Skupina 3) tvořily výhradně fyzické osoby s uvedeným živnostenským oprávněním. Celkem jich v seznamu bylo 965, z nichž do výběru bylo náhodně vybráno 24. Velikost posledního vzorku odpovídá 20% mezní odchylce při 95% hladině statistické významnosti. Větší mezní odchylka je zvolena s ohledem na to, že u této skupiny předpokládáme velmi nízký podíl osob, které poskytují služby typu „školka“.

Celkem bylo pro hloubkovou rešerši vybráno 142 subjektů. Každý z těchto subjektů byl detailně prozkoumán pomocí internetu (webové stránky společnosti, výpis z obchodního a živnostenského rejstříku, informace na stránkách města, kde subjekt sídlí, a další) a bylo zjištěno, zda subjekt provozuje zařízení péče o děti v denním režimu a jakou má toto zařízení kapacitu. Pro zařazení mezi zařízení typu živnost bylo potřeba, aby subjekty prokazatelně poskytovaly péči o děti předškolního věku v denním režimu a nebyly evidovány ani v rejstříku škol ani v seznamu DS. Takových zařízení bylo ve vzorku identifikováno 12. Přepočet výsledku na základní soubor je popsán v tabulce 5. Zařízení, která poskytují služby péče o děti, mají uvedené živnostenské oprávnění, ale kromě toho jsou uvedena v rejstříku škol nebo v evidenci poskytovatelů péče o děti v dětské skupině, jsou pro účely této analýzy považována za MŠ nebo DS (viz výše).

V souladu se zde popsanou metodikou bylo zjištěno, že počet zařízení péče o děti v předškolním věku provozovaných na základě vázané živnosti se v ČR s 95% pravděpodobností pohybuje v intervalu 20-291.

Tabulka 5: Struktura základního souboru a vzorku, přepočítání zjištěných informací na základní soubor

	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)	h)	i)
Skupina 1	33	33	100/0	3	0,091	± 0 %	0,091	3	3
Skupina 2	724	85	95/10	7	0,082	± 5,83 %	0,024–0,141	17	102
Skupina 3	965	24	95/20	2	0,083	± 10,91 %	0,0–0,192	0	186
Celkem	1722	142						20	291

Zdroj: seznam subjektů z MPO, vlastní výpočet

- a) Velikost základního souboru
- b) Velikost náhodného vzorku
- c) Hladina statistické významnosti/interval spolehlivosti
- d) Počet zařízení péče o děti typu živnost ve vzorku, zjištěno hloubkovou rešerší
- e) Podíl zařízení péče o děti typu živnost ve vzorku
- f) Interval spolehlivosti odpovídající velikosti základního souboru, vzorku a pravděpodobnosti jevu
- g) Interval četnosti jevu: $(e-f) - (e+f)$
- h) Odhad minimálního počtu zařízení péče o děti typu živnost: $a \times g$ (min)
- i) Odhad maximálního počtu zařízení péče o děti typu živnost: $a \times g$ (max)

3.3.4 Odhad počtu zařízení provozovaných na základě volné živnosti

Pro odhad počtu zařízení provozovaných na základě volné živnosti č. 72 nebo č. 79 byl Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR poskytnut kompletní seznam podnikatelských subjektů se sídlem v Karlovarském kraji, které vznikly v období od 1. ledna 2013 do 31. prosince 2018, k datu 31. prosince 2018 byly aktivní, neměly tedy ani pozastavenou, ani přerušenu činnost a zároveň měly evidovaný předmět podnikání:

- a) Volná živnost č. 72 „Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti“,
- b) Volná živnost č. 79 „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“ nebo
- c) Souhrnná možnost „Výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona“ bez bližší specifikace volné živnosti.⁷

Přestože je Karlovarský kraj velice specifický v charakteristikách, které mají vliv na zvolené strategie péče o děti (míra zaměstnanosti, minimum dětských skupin, nižší úroveň vzdělání obyvatel apod.), byl tento kraj Ministerstvem průmyslu a obchodu doporučen z důvodu malé velikosti, která umožňovala poskytnout všechny údaje v potřebném rozsahu. I přes uvedená specifika výběr Karlovarského kraje nepovažujeme za problém, neboť ze zkušenosti (nejen z výzev 35 a 36) víme, že zařízení provozující služby péče o děti na základě živnosti se opírají vždy o patřičnou živnost vázanou, a to buď pouze o ni, nebo v kombinaci s živností volnou.

Počet podnikatelských subjektů v ČR, které mají evidovanou volnou živnost č. 72, č. 79 nebo souhrnnou možnost, která zahrnuje obě výše uvedené kategorie, dosahuje několika stovek tisíc. Pro účely ověření, zda se mezi těmito subjekty vůbec nachází zařízení péče o předškolní děti, která nejsou evidována v žádném jiném rejstříku (rejstřík škol, seznam DS, živnostenský rejstřík – vázané živnosti), byl tento soubor zúžen na zařízení vzniklá od 1. ledna 2013 a se sídlem v Karlovarském kraji. Podle významnosti zjištění pak měl být soubor pro další odhad případně rozšířen na zbylé kraje, resp. předcházející roky.

Počet takto definovaných podnikatelských subjektů byl 2075. Tento seznam byl dále rozdělen na dvě skupiny. V první skupině byly systematicky vybrány podnikatelské subjekty, v jejichž názvu se vyskytovala slova „škola, školka, jesle, mateřské, dítě, dětské, baby, kids, school“ a jejich modifikace.

⁷ Souhrnný předmět podnikání „Výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona“ zahrnuje také živnosti č. 72 a č. 79.

Vzhledem k tomu, že v celém seznamu bylo takových zařízení pouze 26, byly do výběru pro rešerši zahrnuty všechny. Následně bylo zjištěno, že 7 z těchto subjektů poskytuje péči o děti předškolního věku, nicméně 5 z nich je již v rejstříku škol a 2 byly identifikovány v seznamu vázaných živností.

Druhou skupinu pak tvořily všechny ostatní subjekty, z nichž bylo pro hloubkovou rešerši pomocí náhodného výběru vybráno 92. Uvedená velikost vzorku odpovídá 10% mezní odchylce při 95% hladině statistické významnosti. Zde bylo zjištěno, že žádný z vybraných subjektů neposkytuje služby péče o děti předškolního věku.

Z hloubkového průzkumu vzorku volných živností vyplynulo, že existence zařízení péče o děti předškolního věku, které by své služby poskytovaly výhradně na základě volné živnosti č. 72 nebo 79 je velice nepravděpodobná a pro účely této analýzy nebudou brány v potaz.

3.3.5 Odhad kapacity a počtu dětí zařízení provozovaných na základě živnosti

Pro analýzu dostupnosti zařízení péče o předškolní děti není důležitý pouze samotný počet zařízení a jejich regionální rozmístění, ale také počet míst, která nabízí, resp. kolika dětem tato zařízení zajišťují péči. Při hloubkové rešerši vzorku zařízení s vázanou živností jsme se tedy kromě samotné identifikace, zda se jedná o zařízení péče o předškolní děti, zaměřili také na jejich reálnou kapacitu. Přibližně u třetiny zařízení byla informace o kapacitě uvedena na webových stránkách, případně v dalších souvisejících dokumentech, u třetiny zařízení nebyla uvedena přímo informace o kapacitě, nicméně přibližnou kapacitu bylo možné dovodit (např. z počtu provozovaných tříd, fotek vybavení apod.), u třetiny zařízení pak tato informace nebyla dostupná vůbec.

Z přesných a přibližných informací o kapacitě jsme odvodili odhad průměrného počtu dětí navštěvujících jednoho zařízení, který činil 15,8 dítěte. Pro ověření tohoto odhadu jsme využili data o dětských skupinách, jejichž provoz považujeme za obdobný živnostem. Z dotazníkového šetření mezi provozovateli dětských skupin⁸ vyplynulo, že počet dětí navštěvujících jedno zařízení odpovídá přibližně 1,3 násobku kapacity zařízení a dosahuje hodnoty přibližně 16,1. Uvedený údaj je již konečný a měl by v sobě zahrnovat všechny děti navštěvující dané zařízení.

Pro odhad kapacity živností pracujeme s údajem 15,8 dětí na jedno zařízení provozované na základě živnosti, což odpovídá maximální souhrnné kapacitě pro Českou republiku 4600 míst. **Je ale potřeba počítat s tím, že tento odhad je maximální možný a skutečný počet dětí navštěvujících tento typ zařízení je výrazně nižší.**

Při jakékoliv snaze o kvantifikaci počtu živností a dětí, které je navštěvují, je třeba počítat s tím, že **většina zařízení evidovaných podle živnostenského zákona je zároveň evidována jako MŠ nebo DS, a figuruje tedy v daných rejstřících MŠMT, resp. MPSV.**

Tabulka 6: Odhad počtu živností a počtu dětí, k 31. prosinci 2018

	Počet živností (interval odhadu)	Počet dětí (maximální odhad)
Živnosti vázané	20–291	4 600
Živnosti volné	0	0

Zdroj: seznam subjektů z MPO, vlastní výpočet

⁸ Evaluační zpráva výzev 35 a 36 Operačního programu Zaměstnanost, 7/2017

3.3.6 Regionální rozložení zařízení provozovaných na základě živnosti

Přestože je v seznamu poskytnutém MPO ČR pro každý podnikatelský subjekt k dispozici informace o obci, ve které má subjekt sídlo a u některých zařízení máme také informaci o provozovně, narážíme při analýze regionálního rozložení živností na problém, že sídlo v mnoha případech neodpovídá místu poskytování služby a dále, že počet subjektů, které výsledně byly vyhodnoceny jako zařízení péče o děti předškolního věku typu živnost, je natolik nízký, že vyhodnocení z hlediska regionálního rozložení neumožňuje. Z uvedených důvodů nemůžou být živnosti zahrnuty do detailní analýzy, která se bude zkoumat dostupnost zařízení zejména na úrovni regionů. K tomuto rozhodnutí přispívá i skutečnost, že počet dětí, které živnosti navštěvují, je zanedbatelný.

3.4 Mikrojesle

V době zpracování analýzy (zároveň také k referenčnímu datu 31. prosince 2018) nebyly mikrojesle zákonem upravený nástroj péče o děti v předškolním věku. V současné době se jedná o pilotní ověření tohoto typu služby, v rámci něhož je provozován pouze velmi malý počet zařízení a počet dětí, které je navštěvují, dosahuje několika stovek (v prosinci 2018 přibližně 500 dětí). Z uvedených důvodů nebudou jejich kapacity zahrnuty do další analýzy. Regionální rozložení bude uvedeno pouze pro zajímavost.

Tabulka 7: Přehled počtu mikrojeslí, jejich kapacity a odhadu počtu dětí, k 31. prosinci 2018

	Počet mikrojeslí	Deklarovaná kapacita	Počet dětí (odhad)
Mikrojesle	69	276	483

Zdroj: MPSV

Tabulka 8: Přehled počtu mikrojeslí podle krajů, k 31. prosinci 2018

Kraj	Počet mikrojeslí
Hlavní město Praha	6
Středočeský kraj	9
Jihočeský kraj	1
Plzeňský kraj	2
Karlovarský kraj	1
Ústecký kraj	6
Liberecký kraj	-
Královéhradecký kraj	3
Pardubický kraj	4
Kraj Vysočina	2
Jihomoravský kraj	10
Olomoucký kraj	5
Zlínský kraj	15
Moravskoslezský kraj	5
Celkem	69

Zdroj: MPSV

4 Metodologie

4.1 Sledované proměnné

Jak již bylo popsáno v úvodu kapitoly 3 *Údaje o zařízeních a jejich evidenci*, bylo pro účely zpracování analýzy zvoleno referenční datum 31. prosince 2018. Veškeré dále uvedené údaje a výpočty se tedy vztahují k tomuto datu, s výjimkou údajů za mateřské školy, které se vztahují k datu 30. září 2018. Předpokládáme, že v případě mateřských škol v průběhu školního roku nedochází k výrazné fluktuaci, a proto údaje z 30. září považujeme za srovnatelné s ostatními údaji s datem 31. prosince 2018.

Ačkoliv bylo výše popsáno více typů zařízení, jejichž náplní práce je péče o děti předškolního věku, do analýzy budou vstupovat pouze mateřské školy a dětské skupiny. Živnosti do analýzy nebudou zařazeny především z důvodu velmi hrubého odhadu jejich počtu, resp. počtu dětí, které je navštěvují, a úplné absenci regionálních dat. K rozhodnutí o vynechání živností přispěla i skutečnost, že počet dětí, které je navštěvují, je zanedbatelný a ani v maximalistické variantě nepřesahuje v celé ČR počet 6 000 dětí. Mikrojesle pak nebudou zahrnuty především z toho důvodu, že v současné době slouží pouze zanedbatelnému počtu dětí (cca 500). Jejich fungování je teprve pilotně testováno, a nejedná se tedy o systémově podchycenou součást služeb péče o předškolní děti.

Regionální analýza dostupnosti zařízení je zpracována na úrovni krajů, okresů, správních obvodů obcí s rozšířenou působností⁹ (dále také SO ORP), případně obcí. Vzhledem k tomu, že za oba vyhodnocované typy zařízení (MŠ a DS) jsou k dispozici individuální údaje za jednotlivá zařízení, včetně místa poskytování služby, do analýzy budou vstupovat agregované údaje za obce, které budou dále podle potřeby agregovány na úroveň ORP, okresů či krajů.

Vzhledem k tomu, že jednotlivá zařízení (především MŠ) se mezi sebou výrazně liší v počtu tříd, resp. dětí, které je navštěvují, informace o počtu zařízení v obci by neumožňovala jakékoliv srovnání¹⁰. Dále bylo potřeba určit společnou proměnnou, která by byla u obou typů sledovaných zařízení srovnatelná. Pro účely vyhodnocení tedy byla zvolena proměnná počet dětí¹¹. Ačkoliv je tento údaj dostupný pouze pro MŠ a pro DS musí být odhadnut (více v předcházejících kapitolách), byla mu před kapacitou¹² zařízení dána přednost ze dvou důvodů:

1. Údaj o počtu dětí vypovídá o celkovém počtu dětí, které mohly být umístěny do zařízení péče o děti, a jejich rodiče tak měli možnost být zapojeni na trh práce. Vychází z předpokladu, že deklarovaná kapacita, která je evidovaná u dětských skupin, uvádí maximální počet dětí, které mohou být v zařízení v jeden okamžik, ale nezohledňuje skutečnost, že mnoho dětí místa v zařízení sdílí.
2. V případě mateřských škol, které tvoří 95 % dostupných míst, je v rejstříku k dispozici přesný údaj o počtu dětí, které MŠ navštěvují.

Pro každou obec v České republice tedy víme, kolik v ní bylo k 31. prosinci 2018 tříd v mateřských školách a kolik dětí souhrnně tyto třídy navštěvovalo; kolik v obci bylo dětských skupin a jaká byla kapacita těchto skupin, resp. odhad počtu dětí, které je navštěvovaly.

⁹ „SO ORP“ označuje Správní obvod obce s rozšířenou působností, „ORP“ značí samotnou obec, která má rozšířenou působnost.

¹⁰ Největší zařízení v ČR má 12 tříd a 320 dětí, nejmenší pak 1 třídu se čtyřmi dětmi.

¹¹ Počet dětí: odpovídá počtu dětí, které zařízení reálně navštěvují.

¹² Deklarovaná kapacita uvádí, pro kolik dětí je zařízení dimenzováno.

4.2 Počet obyvatel dle ČSÚ

Dostupnost zařízení péče o předškolní děti je sledována přes počet dětí navštěvujících daná zařízení, který je pro srovnatelnost mezi regiony vztažen k počtu obyvatel v relevantních věkových skupinách. Pro analýzu byly využity informace o počtu obyvatel z Českého statistického úřadu, konkrétně údaje za jednotlivé obce a SO ORP k 31. prosinci 2018. U obcí nad 1000 obyvatel jsou dostupná data po jednotkách věku, u obcí s méně než 1000 obyvateli pak po pětiletých věkových skupinách. V částech analýzy, kde se pracuje s jednotkami věku na úrovni obcí, byly pro tyto malé obce údaje za jednoleté věkové skupiny odhadnuty z pětiletých věkových skupin. Pro účely odhadu byly použity podíly obyvatel v jednoletých věkových skupinách u obcí o velikosti 1000–2000 obyvatel, kde byla takto podrobná data dostupná. Uvedená metoda se opírá o předpoklad, že věková skladba obyvatel (konkrétně dětí ve věku 0–4 a 5–9 let) je u obcí do 1000 obyvatel podobná jakou u obcí o velikosti 1000–2000 obyvatel. Díky tomuto postupu se zároveň odstranila vyšší variabilita velikosti populačních ročníků u nejmenších obcí. Pro všechny SO ORP a okresy jsou pak data dostupná přímo za jednotky věku.

4.3 Relativní dostupnost zařízení

Vzhledem k tomu, že věk dětí ve školských zařízeních se eviduje podle vymezení školního roku, tedy vždy od 1. září do 31. srpna následujícího roku, bylo potřeba tomuto vymezení přizpůsobit i věk dětí v populaci, který se naopak eviduje podle kalendářního roku. Převedení počtu dětí v populaci tak, aby jejich věk odpovídal vymezení školního roku, bylo opřeno o předpoklad, že míra porodnosti v průběhu roku je stabilní a nepodléhá velkým sezónním výkyvům¹³. Pro výpočet byl použit vzoreček, kde do jmenovatele vstupovala vždy poměrná část dětí narozených v příslušných letech, např. předškoláci, tedy děti narozené v období 1. září 2012 – 31. srpna 2013, byli vztaženi k 1/3 dětí narozených v roce 2012 a 2/3 dětí narozených v roce 2013, údaj je vždy uváděn ve formátu „na 1000 dětí daného věku“:

$$\frac{DMŠ^{1.9.2012-31.8.2013} \times 1000}{P_{2012} \times \frac{1}{3} + P_{2013} \times \frac{2}{3}}$$

Kde:

- $DMŠ^{1.9.2012-31.8.2013}$ značí počet dětí v MŠ, index specifikuje interval, v němž se tyto děti narodily,
- P_{2012} značí počet dětí v populaci narozených v roce 2012,
- P_{2013} analogicky.

4.4 Dodatečné nástupy a překryv dětí v MŠ a DS

I když byl výše učiněn předpoklad, že v případě mateřských škol v průběhu školního roku nedochází k velké fluktuaci žáků a údaje ze září lze považovat za platné i ke konci roku, z dat MŠMT vyplývá, že k určitým změnám dochází i v průběhu školního roku. Jedná se především o dodatečné nástupy (např. z důvodu stěhování) a dodatečně udělené odklady školní docházky. Podíl dětí, které do MŠ nastoupí až v průběhu školního roku, je přibližně 4 %, podíl dětí, které dostanou dodatečný odklad školní docházky,

¹³ Zdroj ČSÚ: Doplnkové charakteristiky porodnosti v letech 1993-2010: www.czso.cz/csu/czso/cri/porodnost-a-plodnost-2006-az-2010-bei2lxvhdf

je potom 0,3 %. Budeme-li předpokládat rovnoměrnou distribuci dodatečných nástupů v průběhu školního roku, lze odhadnout, že skutečný počet dětí navštěvujících MŠ k 31. prosinci 2018 by byl přibližně o 1,8 % vyšší. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi malý počet, u těchto dětí zároveň nemáme informaci o jejich věku, a v neposlední řadě nejsou k dispozici údaje o dodatečných odchodech z MŠ, nebudou tyto dodatečné nástupy v rámci analýzy zohledněny.

Ze šetření u dětských skupin, které bylo realizováno v roce 2019¹⁴, je známa informace, že některé děti navštěvují určité dny v týdnu dětskou skupinu a jiné dny mateřskou školu. Takové děti jsou započítány v obou registrech, nicméně v současné době nemáme nástroj, kterým by bylo možné odhadnout, o jak rozšířený jev se jedná. Vzhledem k tomu, že počet dětí v dětských skupinách představuje pouze přibližně 5 % všech dětí v zařízeních a překryv docházky se týká pouze části z nich, lze předpokládat, že tato situace se týká pouze jednotek procent dětí, proto bude tato skutečnost v další analýze zanedbána.

¹⁴ Šetření je součástí navazující evaluace dětských skupin, hrazených z Operačního programu Zaměstnanost, která bude dokončena v roce 2020.

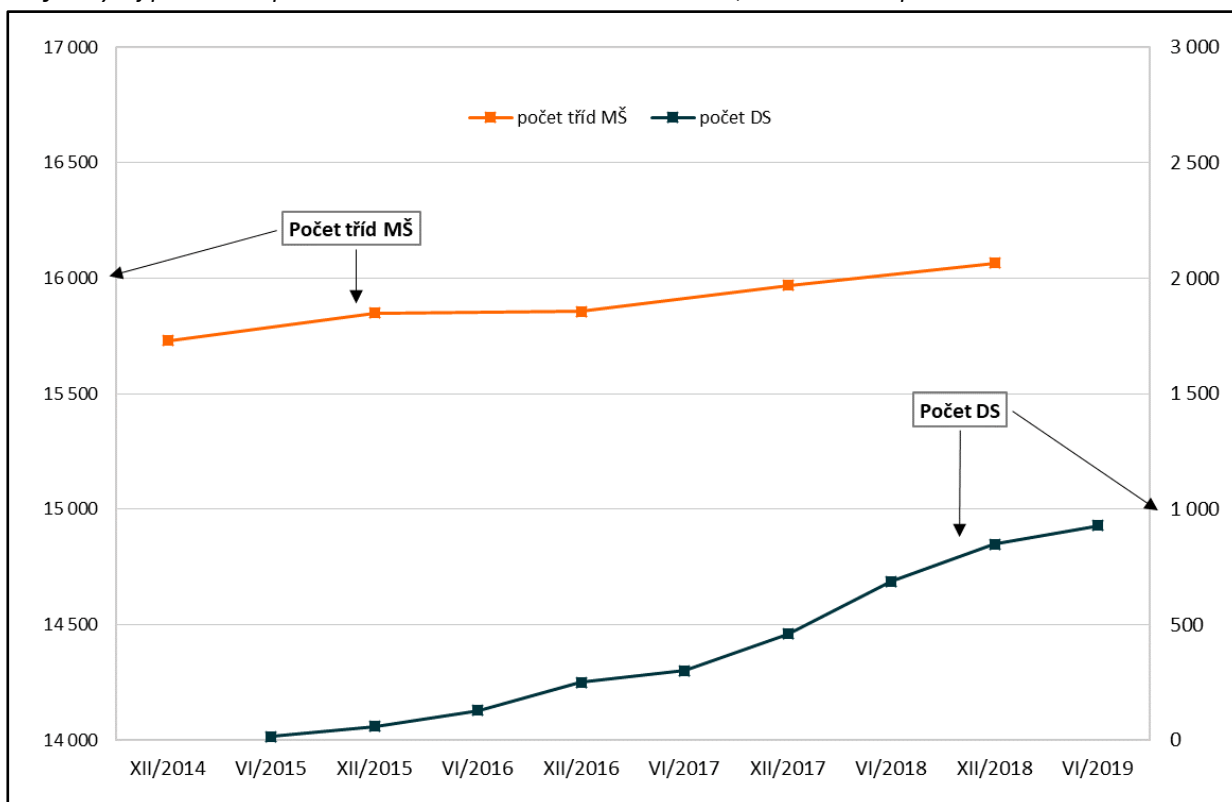
5 Vývoj počtu zařízení péče o děti v předškolním věku od roku 2014

Vzhledem ke skutečnosti, že fungování a poskytování služby péče o děti v dětských skupinách bylo zákonem upraveno v roce 2014, jsou využita data od roku 2015 dále. Osa znázorňující počet dětských skupin zaznamenává časové mezníky konce školního roku a konce kalendářního roku. Z důvodu publikování údajů za mateřské školy vždy k 30. září je tato osa oproti ose znázorňující počty dětských skupin zredukována, lze však předpokládat, že v případě mateřských škol v průběhu školního roku nedochází k výrazné změně v počtu tříd a údaje publikované na konci září budou platné také k 31. prosinci.

Zatímco velikost mateřských škol je velmi variabilní a pohybuje se od jedné do 12 tříd, obvyklá velikost dětské skupiny obvykle odpovídá spíše jedné menší třídě mateřské školy. Pro srovnání trendu vývoje počtu zařízení péče o děti předškolního věku jsou tedy využity počty dětských skupin a počty tříd mateřských škol, a to z důvodu srovnatelnosti těchto údajů.

Z grafu je patrný rostoucí trend v počtu zřízených dětských skupin, kdy se za pozorované období zvýšil počet zařízení z 15 na 930. Výrazný nárůst je zřejmý od poloviny roku 2017. Tento nárůst je možný připsat rozsáhlým výzvám OPZ na podporu vzniku dětských skupin. Tyto nové výzvy zároveň na rozdíl od předchozích výzev nepodporovaly zařízení provozovaná na základě živnosti. Mnoho živností tedy změnilo právní subjektivitu a pokračovaly v provozu nově jako neziskové organizace provozující dětské skupiny. Naproti tomu je v případě mateřských škol patrný jen velmi pozvolný růst. Ve sledovaném období došlo k dvoup procentnímu nárůstu, kdy se počet tříd těchto zařízení péče o děti zvýšil z 15 729 na 16 064. Pokud se podíváme na DS, které jsou nově v provozu, tak roste podíl zařízení řízených spolky. V roce 2016 tvořily DS zřízené spolky 50 % všech zařízení, které toho roku zahájily nově provoz. V roce 2017 to bylo 63 % a v roce 2018 dokonce 73 %. Struktura zřizovatelů MŠ je oproti tomu víceméně neměnná a ve všech letech dominuje jako zřizovatel obec, která má dle § 179 odst. 2 školského zákona povinnost zajistit podmínky pro přijímání tříletých dětí.

Graf 1: Vývoj počtu DS a počtu tříd MŠ od roku 2015 do června 2019, v absolutních počtech

Zdroj: Evidence MPSV, Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ

6 Analýza dostupnosti zařízení

6.1 Analýza mateřských škol

6.1.1 Relativní využívání v ČR

Na úvod kapitoly zjišťující regionální rozdíly v dostupnosti zařízení péče o děti předškolního věku je třeba poskytnout obecný přehled. V ČR bylo ve sledovaném období v provozu 6 657 mateřských škol, v nichž bylo celkem 16 064 tříd a 363 776 dětí. Do mateřských škol byly umisťovány děti ve věku od 1 roku a 11 měsíců (narození v září 2016) do více než 7 let (narození 31. srpna 2011 a dříve). Vymezení věkových skupin odpovídá začátku a konci školního roku, tedy společně se sledují děti narozené od 1. září jednoho roku do 31. srpna následujícího roku (u dětí mladších tří let je členění ještě podrobnější), viz tabulka 9.

Tabulka 9: Přehled věkových skupin dětí v mateřských školách, školní rok 2018/2019

Datum narození	Věk při nástupu do MŠ	Počet dětí v MŠ
1.1.2016–30.9.2016	1 rok a 11 měsíců až 2 roky a 8 měsíců	20 062
1.9.2015–31.12.2015	2 roky a 8 měsíců až 3 roky	25 312
1.9.2014–31.8.2015	3 až 4 roky	93 051
1.9.2013–31.8.2014	4 roky až 5 let	99 863
1.9.2012–31.8.2013	5 až 6 let, předškoláci	104 755
1.9.2011–31.8.2012	6 až 7 let, děti s odkladem	20 601
31.8.2011 a dříve	Děti starší 7 let, více než jednoroční odklad	132

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ

Přestože je tato analýza zaměřena na dostupnost péče o děti v předškolním věku, což by mohlo vést k úvaze, že děti ve věku 6–7 let mají místo v mateřské nebo základní škole jisté a není tedy třeba je do analýzy zahrnovat, je třeba brát v úvahu skutečnost, že celkovou kapacitu MŠ v mnoha případech nelze navyšovat, protože je daná zákonem a technickými parametry budov, a počet dětí s odkladem tak může sehrát významnou roli při možnosti umisťovat do mateřských škol nejmladší děti. Z tabulky 9 je zřejmé, že děti s odkladem tvoří přibližně 5 % ze všech dětí navštěvující MŠ, což je stejné relativní zastoupení jako u dětí v nejmladší věkové skupině 1 rok a 11 měsíců až 2 roky a 8 měsíců. V rejstříku jsou dále uvedeny děti, které se narodily před 31. srpnem 2011 a ve sledovaném školním roce tedy měly více než jednoroční odklad školní docházky. Zřejmě se jedná o děti s velmi specifickými potřebami, jejichž velmi nízký počet neovlivní organizaci ani kapacity předškolní péče.

Na věkovou strukturu dětí navštěvujících mateřské školy může mít vliv několik faktorů. Především míra porodnosti v ČR¹⁵, závazný věk pro zahájení školní docházky¹⁶, případně počet odkladů, povinné předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením povinné školní docházky¹⁷ a dále kapacita mateřských škol a v neposlední řadě preference rodičů v oblasti péče o nejmenší děti (ovlivněné též společenskými normami). Např. v práci *Změny v čerpání rodičovského příspěvku v demografických souvislostech* (Höhne, 2017) je na základě zjištění ze sociologických šetření uvedeno, že většina rodičů dětí do tří let upřednostňuje výhradní rodičovskou péči. Od tří let věku dítěte potom tento zájem rodičů o výhradní rodičovskou péči klesá a naopak se zvyšuje jejich zájem o zapojení na pracovní trh. Možnost čerpat rodičovskou dovolenou až do tří let věku dítěte je tedy plně v souladu s těmito postoji, přestože není zřejmé, jestli tyto postoje nejsou naopak důsledkem ostatních okolností – možnosti čerpat rodičovskou dovolenou do tří let věku dítěte, nedostatku místně a finančně dostupných zařízení a nízké

¹⁵ Meziroční rozdíl v počtu narozených dětí se v letech 2011-2016 pohybuje maximálně do 3 %, od 106 do 113 tisíc.

¹⁶ Podle § 36, odst. 3 Zákona 561/2004 Sb.

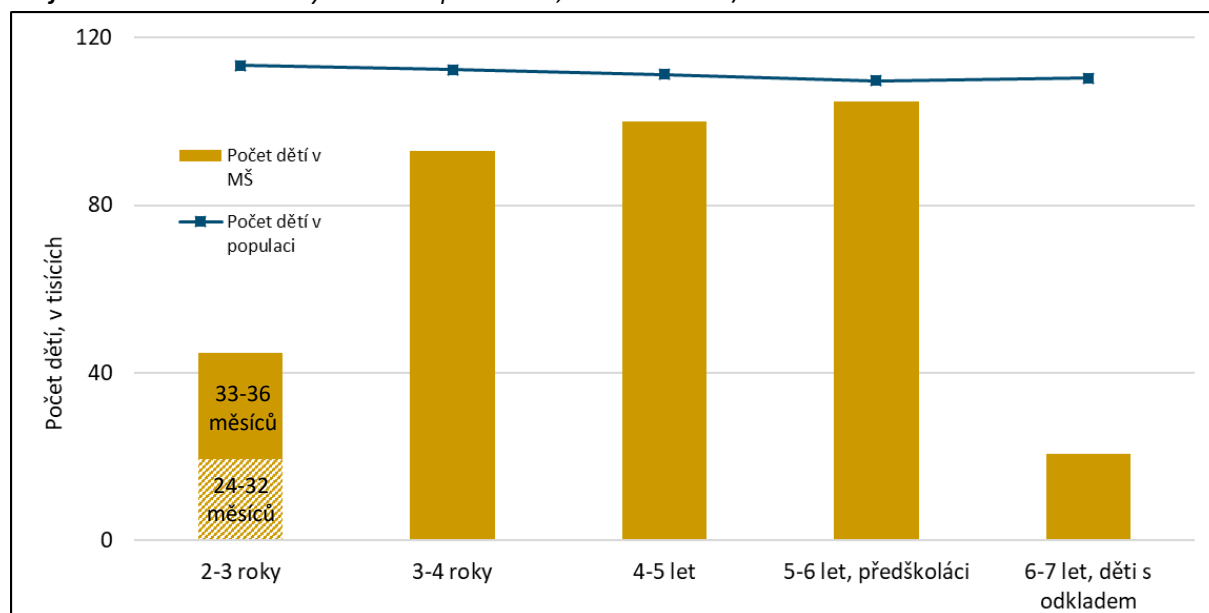
¹⁷ Podle § 34, odst. 1 Zákona 561/2004 Sb.

nabídky zkrácených úvazků. V této souvislosti je třeba uvést, že preference rodičů korelují s nastavením rodičovského příspěvku; v souvislosti se zavedením flexibilního čerpání rodičovského příspěvku vzrůstá zájem o dřívější a pozvolnější návrat na trh práce a poptávka po flexibilních formách práce, jak je uvedeno v některých výzkumech (např. Pertold-Gebicka, 2018).

Počet i podíl dětí v MŠ se s rostoucím věkem zvyšuje, prudký nárůst je vidět právě ve věku 3 let, což odpovídá skutečnosti, že až tříleté děti mají na místo v MŠ právní nárok. Nejvíce dětí je ve věku 5–6 let, rok před nástupem do ZŠ, kdy je předškolní vzdělávání povinné. Přibližně pětina dětí pak dostává odklad a zůstává v MŠ i později. Nejméně dětí v mateřských školách je ve věku od dvou do tří let. Předpokládáme, že situace se mezi regiony ČR liší, a cílem této práce tedy je tyto rozdíly identifikovat a na základě dostupných informací odhadnout, které z výše uvedených vlivů tyto rozdíly tvoří.

Porovnáme-li na úrovni ČR počet dětí v jednotlivých populačních ročnících (přepočteno na školní rok, viz kapitola 5.1.3 Relativní dostupnost zařízení) s věkovou strukturou dětí navštěvujících MŠ, je zřejmé, že počty v MŠ nejsou ovlivněny rozdílnými počty v populačních ročnících. Tuto skutečnost dokládá graf 2, na němž je patrné, že zatímco počty dětí v populačních ročnících s rostoucím věkem klesají, počty dětí v mateřských školách naopak rostou. Věková struktura dětí v MŠ je tedy dána ostatními výše uvedenými faktory.

Graf 2: Počet dětí v mateřských školách podle věku, školní rok 2018/2019

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

Tabulka 10: Počet dětí v MŠ na tisíc dětí daného věku, školní rok 2018/2019

	2–3 roky	3–4 roky	4–5 let	5–6 let	2 ¹⁸ –6 let
Počet dětí v MŠ na 1000 dětí daného věku	369	828	898	955	752

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

V září 2018 nastoupilo do mateřských škol v České republice 363 776 dětí ve věku od dvou do šesti let¹⁹, přičemž téměř 320 tisíc z nich bylo starších 3 let (podrobné údaje podle věku jsou uvedené v tabulce 10). Z detailního pohledu víme, že existují značné regionální rozdíly v dostupnosti této služby,

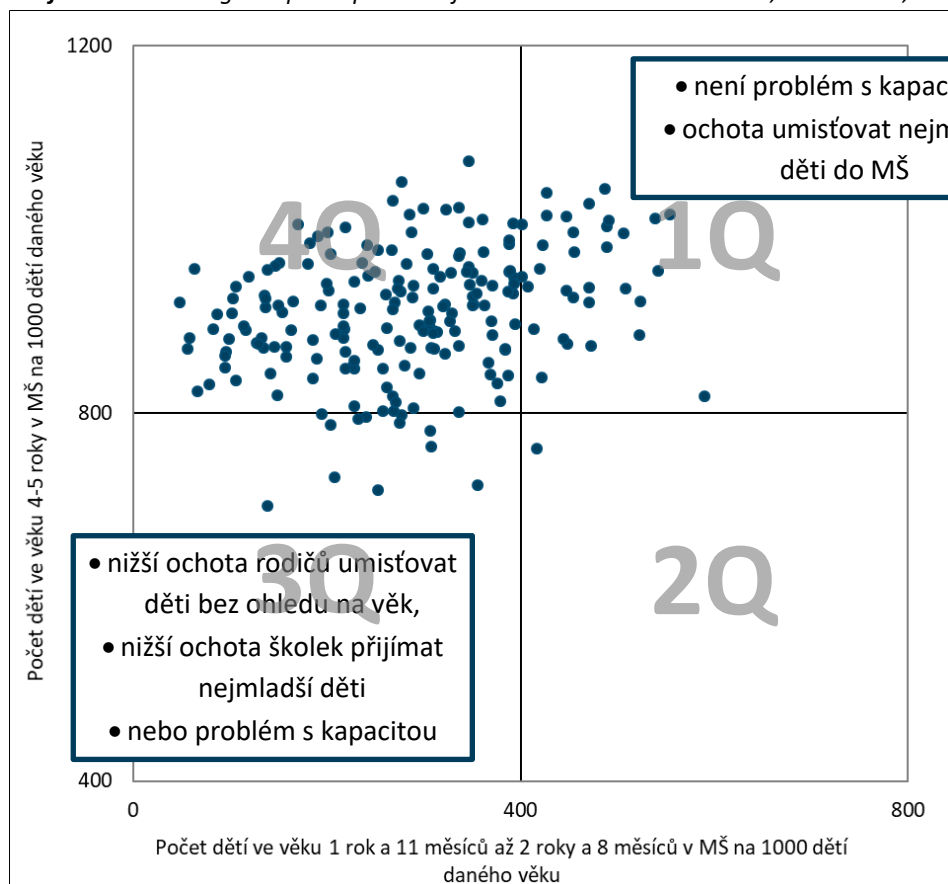
¹⁸ Přesně se jedná o děti ve věku 1 rok a 11 měsíců až 6 let.

¹⁹ Věk v době nástupu do MŠ.

kteře se zde pokusíme vyhodnotit. V České republice je 2 855 obcí, kde není dostupná žádná mateřská škola, zároveň mnoho malých obcí, ve kterých mateřská škola je, fungují jako spádové pro okolní obce, a počet dětí, které je navštěvují, tedy výrazně převyšuje počet dětí v těchto obcích hlášených. Vzhledem k tomu, že nemáme k dispozici údaje o meziobecní dojíždě, která s vysokou variabilitou uvedených hodnot souvisí, není možné data na úrovni obcí zpracovat. Z uvedených důvodů budou regionální rozdíly zpracovány na úrovni SO ORP, u nichž lze předpokládat nižší meziregionální dojíždě.

V první fázi byly regiony SO ORP rozděleny podle toho, jaký podíl nejmladších dětí ve věku kolem dvou let²⁰ a dětí ve věku 4–5 let nastoupilo do MŠ. Jako pomyslnou hranici, pod níž považujeme podíl dětí v MŠ za nízký, jsme určili hodnotu 400 dětí na 1000 v nejmladší věkové skupině²¹ a 800 dětí na 1000 ve věkové skupině 4–5 let. Předpokládáme, že regiony, v nichž je podíl dětí navštěvujících MŠ z obou skupin vysoký (1Q), nemají problém s kapacitou MŠ a zároveň je v nich ochota rodičů umisťovat do MŠ i nejmenší děti. Dále předpokládáme, že v regionech, kde je podíl dětí navštěvujících MŠ z obou skupin nízký (3Q), se potýkají s enormním nedostatkem kapacity MŠ, nebo zde je obecně nižší zájem rodičů o využívání tohoto typu služby. Který z uvedených faktorů hraje roli, není možné pouze na základě dat určit. U regionů, kde je vysoký podíl starších dětí a nízký podíl nejmenších dětí (4Q), pak může být problém s kapacitou pro umisťování nejmenších dětí, zároveň zde může být nižší vůle rodičů nejmenší děti do MŠ dávat, tento předpoklad však na základě zde dostupných dat nelze ověřit. Existence regionů s nízkým podílem starších dětí a vysokým podílem nejmladších dětí (2Q) je nepravděpodobná a výskyt takových regionů je nejspíš způsoben lokální anomálií, případně malým počtem osob v regionu.

Graf 3: Struktura regionů podle podílu nejmladších a starších dětí v MŠ, dle SO ORP, školní rok 2018/2019

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ

^{20, 21} Přesně se jedná o děti ve věku 1 rok a 11 měsíců až 2 roky a 8 měsíců.

Je zřejmé, že zde uvedené počty v jednotlivých kategoriích jsou výslednicí námi stanovené hranice pro „nízký podíl“ dětí v MŠ. Toto rozdělení je tedy pouze pomocné a slouží k identifikování nejvíce specifických lokalit.

Mezi regiony, kde předpokládáme, že není problém s kapacitou a v MŠ je umístěn vysoký podíl dětí obou věkových skupin (odpovídá poli 1Q na grafu 3), převažují menší SO ORP převážně z okrajových částí České republiky. Na jihu např. Vimperk, Prachatice, Třeboň, Dačice, z Moravskoslezského kraje regiony Opava, Třinec nebo Jablunkov, z Olomouckého kraje potom regiony Jeseník a Šumperk, na které souvisle navazují regiony Pardubického kraje, jako jsou např. Litomyšl, Polička, Svitavy, Králíky nebo Žamberk. Jedná se obecně o menší SO ORP s průměrnou velikostí 28,5 tisíc obyvatel (mediánová velikost SO ORP v ČR je 31,5 tisíc obyvatel, průměrná velikost bez hl. m. Prahy potom cca 45 tisíc obyvatel).

Na diagonální straně schématu (viz pole 3Q) jsou umístěny regiony s nízkým zastoupením obou věkových skupin v MŠ. Vyskytují se zde s jednou výjimkou výhradně regiony z Karlovarského, Ústeckého a Moravskoslezského kraje, tedy z krajů, které jsou v rámci České republiky nejvíce postiženy strukturálními problémy, jako je nedostatečná infrastruktura, vysoká nezaměstnanost nebo sociální problémy. Konkrétně se jedná o SO ORP Cheb, Aš, Kraslice, Chomutov, Most, Žatec, Louny, Bílinu, Rumburk, Varnsdorf a Orlovou. Na rozdíl od SO ORP vymezených v prvním poli (1Q) je průměrná velikost SO ORP ve třetím poli (3Q) vyšší než 35 tisíc obyvatel.

Naprostá většina regionů je potom umístěna ve čtvrtém poli (4Q), které je charakteristické relativně vysokým podílem starších dětí a nízkým podílem nejmladších dětí v MŠ.

6.1.2 Relativní využívání – děti mladší 3 let

Ačkoliv je podle školského zákona předškolní vzdělávání určeno pro děti především od tří let, některé mateřské školy přijímají také mladší děti. Podle výzkumu, na který odkazuje studie *Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání před zahájením školní docházky* (Hůle a kol., 2015), zapisují přibližně 2/3 MŠ děti mladší tří let, do třetiny z nich však mohou děti reálně nastoupit až po dovršení tří let. Dvě nejmladší věkové skupiny jsou tedy charakteristické tím, že zahrnují děti, které dosáhnou hranice tří let teprve v průběhu sledovaného školního roku, a zmiňovaná praxe se jich tedy může týkat. V místech, kde mateřské školy takovou praxi uplatňují, tedy přetrvává problém zajištění péče o děti do tří let a tento problém přitom nesouvisí s nedostatečnou kapacitou mateřských škol.

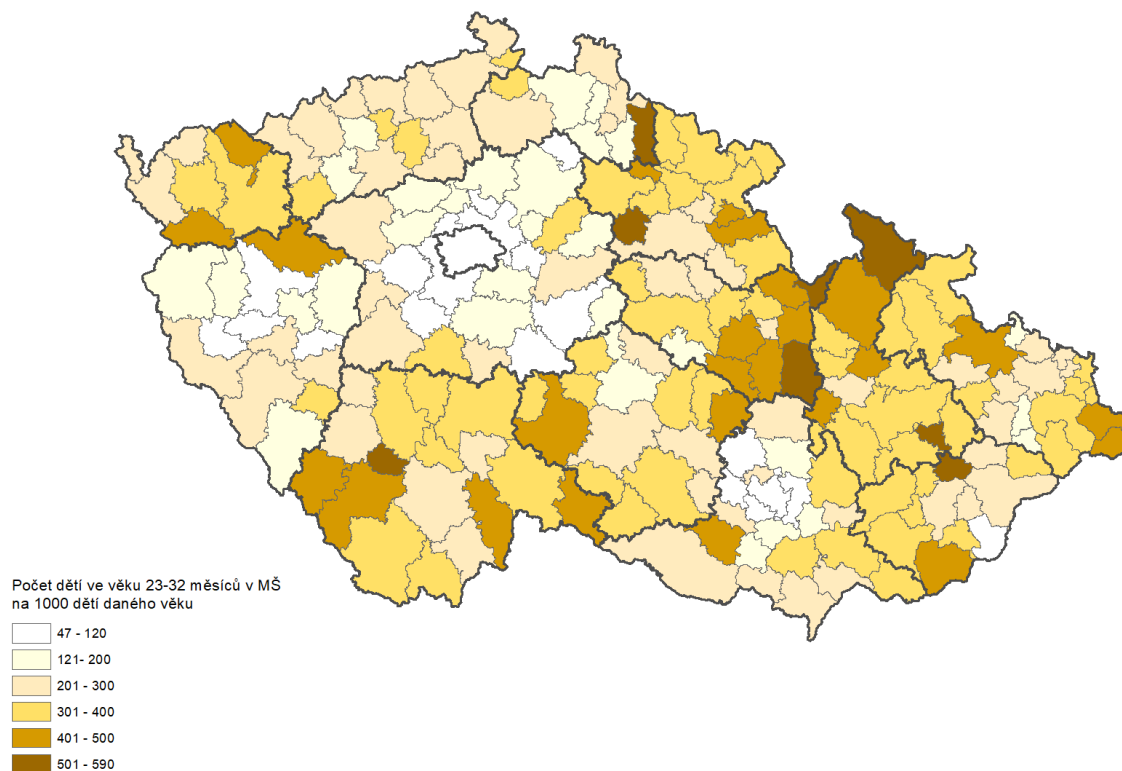
Při sledování regionálních rozdílů v podílu dětí nastupujících do mateřských škol podle věku, jsme se nejprve detailně zaměřili na nejmenší děti ve věku 1 rok a 11 měsíců až 2 roky a 8 měsíců. V této věkové kategorii bylo do mateřských škol přijato celkem cca 20 tisíc dětí, což za celou ČR představuje 235 dětí na 1000 dětí stejného věku. Jednotlivé SO ORP se mezi sebou velice lišily, směrodatná odchylka dosahovala 40 % průměrné hodnoty ukazatele²² u této věkové skupiny, přičemž hodnoty ukazatele v jednotlivých SO ORP se pohybovaly od 48 do 590 na 1000 dětí tohoto věku.

Nejnižších hodnot dosahovalo Hlavní město Praha a dále především SO ORP ze Středočeského, Jihomoravského a Plzeňského kraje, konkrétně v okolí Prahy, Brna a Plzně (viz mapa 1), v mnoha případech se tedy jednalo o větší města nebo hustě zalidněné lokality. Uvedenému zjištění odpovídá i skutečnost, že zatímco v 10 % regionů (SO ORP) s nejnižšími podíly nejmladších dětí v MŠ žije dohromady 23 % obyvatel České republiky, v 10 % regionů s nejvyššími podíly nejmladších dětí v MŠ žije pouze 5 % obyvatel České republiky a jsou nejčastěji situovány v Olomouckém, Pardubickém a Královéhradeckém, případně Jihočeském kraji, jak již bylo uvedeno výše.

²² Pro účely relativizace směrodatné odchylky na srovnatelnou úroveň nebyla použita průměrná hodnota za ČR, ale průměr z hodnot dosažených v jednotlivých SO ORP.

V kontextu toho, jak se daří do mateřských škol umisťovat nejmladší děti, je třeba se detailněji podívat také na děti ve věku od 2 let a 8 měsíců do 3 let. V tomto věku nastoupilo v ČR do MŠ přibližně 25,3 tisíce dětí, což činilo 675 dětí na 1000 dětí daného věku. Z hlediska rozdílů mezi jednotlivými SO ORP byla míra variability měřená relativní směrodatnou odchylkou nižší než u nejmladší věkové skupiny a dosahovala necelých 20 % průměrné hodnoty ukazatele. Hodnoty pro jednotlivé SO ORP se pohybovaly v rozmezí 361–1080 dětí na 1000 dětí daného věku. Porovnáme-li regiony s nejnižšími a nejvyššími dosaženými hodnotami, pak opět platí, že regiony s nejnižšími hodnotami jsou situovány především ve Středočeském kraji, zejména v bezprostředním okolí Prahy, v Jihomoravském, Plzeňském a Ústeckém kraji (viz mapa 2). V 10 % regionů s nejnižším podílem dětí v uvedené věkové skupině žije 14 % obyvatel České republiky (oproti 23 % v případě nejmladší věkové skupiny) a tento pokles je dán především tím, že zde nefigurují města Praha a Brno. Struktura 10 % regionů s nejvyššími hodnotami je opět velmi podobná jako u nejmladší věkové skupiny, tedy jsou to regiony, v nichž žije 5 % obyvatel ČR a jsou nejčastěji situovány v Olomouckém, Pardubickém a Královéhradeckém kraji. Hodnoty ukazatele vyšší než 1000 se vyskytly ve 4 regionech, přičemž tyto SO ORP jsou rozmístěny nahodile ve třech krajích, konkrétně jde o regiony Broumov, Nový Bydžov, Konice a Třinec, které jsou, s výjimkou Třince, velmi malé, do 20 tisíc obyvatel. Hodnoty ukazatele vyšší než 1000 jasně dokládají, že tyto MŠ v regionu navštěvují také děti z okolních SO ORP.

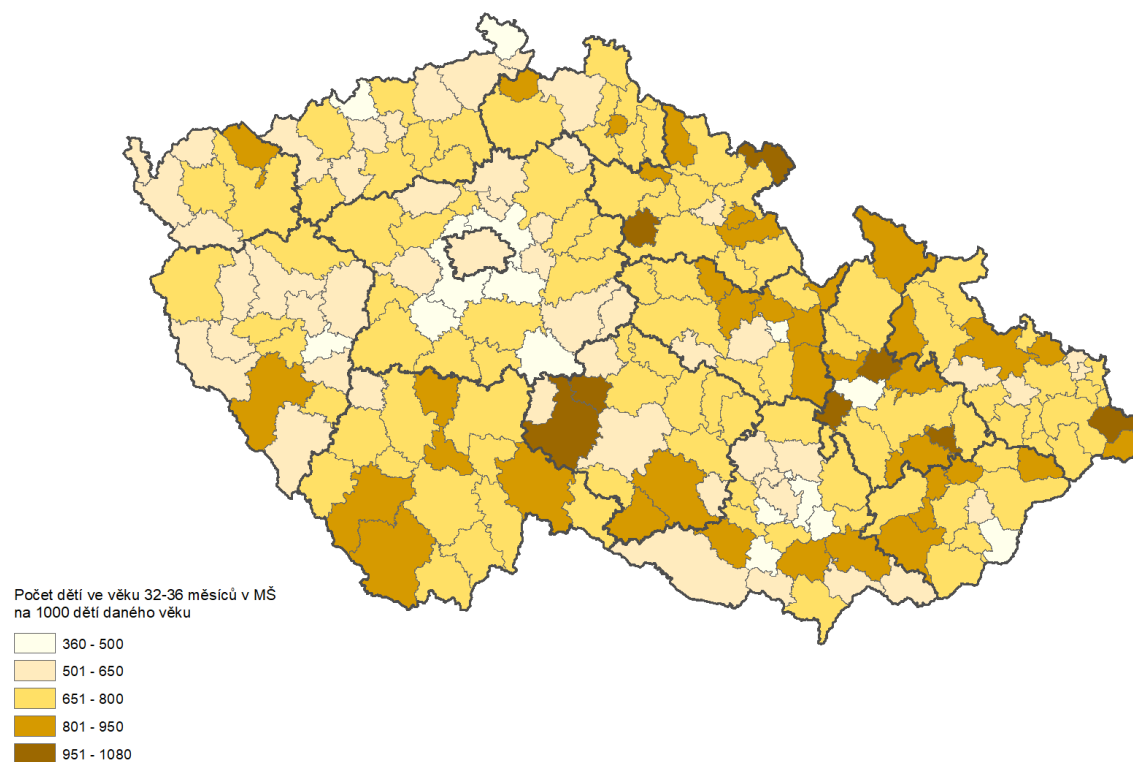
Mapa 1: Počet dětí ve věku 2–2,7 let* zapsaných v MŠ na 1000 dětí daného věku v SO ORP, 2018/2019

Zdroj: *Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ*

* Přesně se jedná o věk 1 rok a 11 měsíců – 2 roky a 8 měsíců.

Mapa 2: Počet dětí ve věku 2,7–3 roky* zapsaných v MŠ na 1000 dětí daného věku v SO ORP, 2018/2019

Zdroj: *Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ*

* Přesně se jedná o věk 2 roky a 8 měsíců až 3 roky.

Poznámka: Odlišná škála obou kartogramů vyplývá z odlišné hladiny, na které se hodnoty pohybují. Tuto skutečnost je třeba brát v úvahu i při jejich vzájemném porovnání.

6.1.3 Relativní využívání – děti ve věku 3 až 6 let

Jak již bylo uvedeno výše, v České republice je možné čerpat rodičovskou dovolenou až do tří let věku dítěte²³ a nastavení systému péče o děti ze strany státu s touto věkovou hranicí pracuje. Obce jsou povinny zajistit místa v mateřských školách pro děti od tří let, pro děti mladší však místa zajistit mohou, ale nemusí. Počínaje věkovou kategorií 3–4 roky tedy počet dětí navštěvujících mateřskou školu výrazně roste. Zatímco ve věku 2–3 roky bylo do MŠ zapsáno cca 370 dětí z tisíce, ve věku 3–4 roky to bylo již více než 800 a s přibývajícím věkem jejich podíl dále rostl (téměř 900 z tisíce ve věku 4–5 let a 955 z tisíce u dětí ve věku 5–6 let). U dětí starších tří let se také snižovaly regionální rozdíly v jejich účasti na předškolním vzdělávání. U dětí ve věku 3–4 roky se hodnoty ukazatele pohybovaly od 596 do 1012 dětí v MŠ na 1000 dětí daného věku a směrodatná odchylka mezi regiony dosahovala 8 % jejich průměrné hodnoty. U dětí ve věku 4–5 let byly hodnoty od 699 do 1074 dětí v MŠ na 1000 dětí daného věku a směrodatná odchylka dosahovala také 8 % průměrné hodnoty. U předškoláků byly vzhledem k povinnosti předškolní docházky hodnoty ukazatele pochopitelně nejvyšší, v rozmezí 794–1144²⁴ dětí v MŠ na 1000 dětí se směrodatnou odchylkou 6 % průměrné hodnoty.

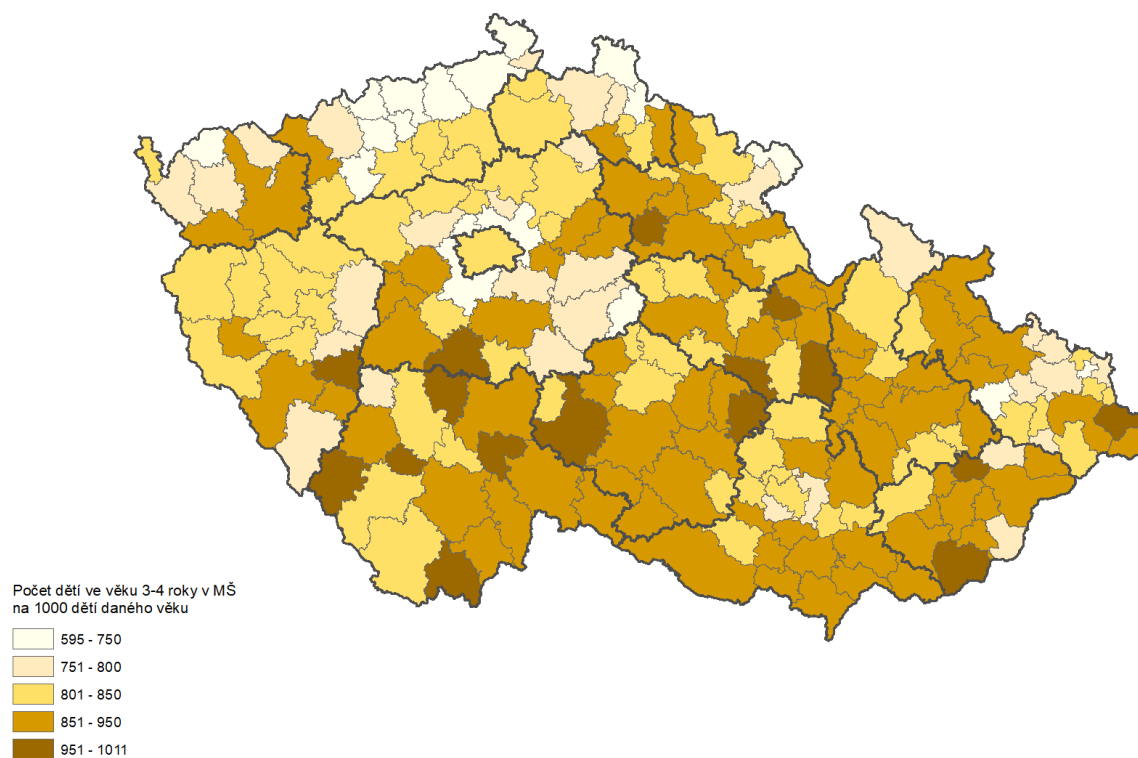
Podíváme-li se na regiony s nejnižší mírou účasti na předškolním vzdělávání v těchto věkových skupinách, vidíme, že se jejich rozmístění oproti dětem mladším 3 let změnilo. Zatímco u dětí mladších tří let se jako regiony s nejnižšími hodnotami profilovala především velká města a jejich nejbližší okolí (Praha, Brno, Plzeň, velká část Středočeského kraje apod.), počínaje věkovou skupinou 3–4 roky se těžiště regionů s nejnižším podílem dětí v MŠ přesunulo především do Ústeckého, Karlovarského a Moravskoslezského kraje (viz mapy 3 a 4). Z ostatních regionů s nejnižším podílem dětí starších 3 let v MŠ stojí za zmínku SO ORP Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, který dosahuje nízkých hodnot ve všech věkových skupinách.

Zatímco regiony s nejnižším podílem dětí v MŠ jsou jiné u dětí mladších a u dětí starších tří let, regiony s nejvyšším podílem dětí navštěvujících MŠ jsou pro všechny věkové skupiny dětí podobné. Podíl dětí v MŠ je nejvyšší v souvislých oblastech Jihočeského kraje a Vysočiny, Pardubického kraje, Královéhradeckého kraje a na jihovýchodní Moravě v oblasti Zlínského a Moravskoslezského kraje (viz mapy 1–4). U dětí ve věku 3–4 roky se hodnoty ukazatele vyšší než 1000 vyskytly ve 4 regionech, přičemž 3 z nich se nachází v Jihočeském kraji (Vodňany, Bystřice pod Hostýnem a Vimperk) a jeden ve Zlínském kraji (Bystřice pod Hostýnem). U dětí ve věku 4–5 let se pak hodnoty ukazatele vyšší než 1000 vyskytovaly již ve 22 SO ORP, u předškoláků dokonce v 53 SO ORP. Hodnoty ukazatele vyšší než 1000 svědčí o dojížděcí mezi SO ORP a z jejich rostoucího počtu s přibývajícím věkem lze předpokládat, že počet starších dětí, které dojíždí do MŠ v jiném SO ORP je vyšší než u dětí mladších.

²³ Ačkoliv je čerpání rodičovské dovolené nastaveno do tří let věku dítěte, rodičovský příspěvek je možné čerpat až do věku čtyř let dítěte.

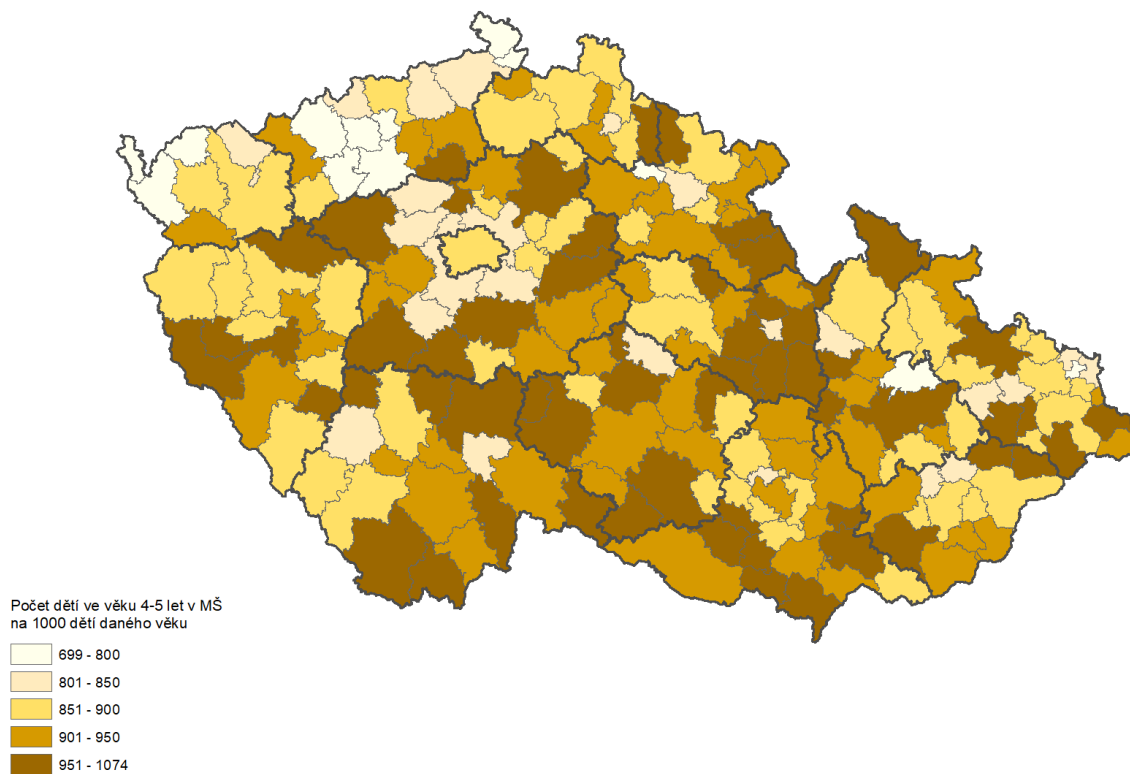
²⁴ Hodnoty vyšší než 1000 jsou dány tím, že v daném SO ORP jsou zapsané do MŠ i děti s trvalým bydlištěm v jiném SO ORP.

Mapa 3: Počet dětí ve věku 3–4 roky zapsaných v MŠ na 1000 dětí daného věku v SO ORP, 2018/2019

Zdroj: *Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ*

Mapa 4: Počet dětí ve věku 4–5 let zapsaných v MŠ na 1000 dětí daného věku v SO ORP, 2018/2019

Zdroj: *Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ*

Poznámka: Odlišná škála obou kartogramů vyplývá z odlišné hladiny, na které se hodnoty pohybují. Tuto skutečnost je třeba brát v úvahu i při jejich vzájemném porovnání.

6.1.4 Relativní využívání – statistický model

Pro účely podrobnější identifikace regionálních charakteristik, které mohou na úrovni SO ORP souviset s mírou umístování dětí do MŠ a s dostupností míst v mateřských školách, jsme využili statistické modely, ve kterých jsme konkrétní regionální charakteristiky testovali. Na základě dostupných dat nejsme schopni přesně označit, které faktory jsou určující pro výsledky jednotlivých regionů, nicméně jsme schopni popsat alespoň některé společné charakteristiky regionů, v nichž je míra účasti na předškolním vzdělávání nižší, resp. vyšší. Zvolili jsme takové charakteristiky, které reprezentují určité socioekonomické a demografické procesy, a mohou tedy souviset s chováním obyvatel regionů a jejich strategiemi ve vztahu k péči o malé děti, a dále proměnné, které indikují, ve kterých regionech mohou být problémy s kapacitou, konkrétně:

- zda se region vylidňuje, nebo naopak zalidňuje, měřeno indexem počtu obyvatel v letech 2018/2008²⁵,
- hustota obyvatel na km² k 31. prosinci 2018²⁶,
- podíl nezaměstnaných, tj. podíl registrovaných nezaměstnaných osob vůči obyvatelstvu ve věku 15–64 let²⁷,
- hustota sítě mateřských škol, měřená podílem obcí v SO ORP, v nichž je alespoň jedna mateřská škola²⁸,
- podíl odmítnutých žádostí o přijetí do MŠ, měřený počtem odmítnutých žádostí na 100 dětí v MŠ,
- průměrná velikost třídy, měřená počtem dětí zapsaných do MŠ na jednu běžnou třídu.

Jsmo si vědomi toho, že identifikované proměnné reprezentují pouze tu část vlivů, která je měřitelná, a jsou pro ni dostupná data. V modelu nejsou zahrnuty proměnné, které by postihovaly konkrétní měkké charakteristiky, jako jsou například postoje společnosti, nicméně předpokládáme, že tyto měkké proměnné jsou do značné míry specifické na úrovni kraje, a proto je v modelu zahrnuta proměnná kraj, která právě tyto krajově specifické vlivy reprezentuje, byť nejsme schopni konkrétně říct, které to jsou.

Jako výsledkové jsme zvolili proměnné, které reprezentují různé typy docházky do MŠ:

- Podíl nejmladších dětí v MŠ (děti ve věku 1 rok a 11 měsíců až 2 roky a 8 měsíců),
- Podíl dětí v klasickém „školovém“ věku v MŠ (děti ve věku 3–4 roky),
- Celkový podíl dětí v MŠ (všechny děti v MŠ na 1000 dětí ve věku 2,5–5,5 let).

6.1.4.1 Výsledky statistického modelu

Index počtu obyvatel 2018/2008

V rámci modelu bylo zjištěno, že podíl nejmladších dětí navštěvujících MŠ souvisí s tím, zda se počet obyvatel regionu mezi lety 2008 a 2018 zvýšil, nebo zda se naopak region vylidnil. Platí tedy, že v regionech, které se vylidňují, navštěvuje MŠ vyšší podíl nejmladších dětí, než v regionech, které populačně rostou. Tento výsledek je statisticky průkazný na pětiprocentní hladině významnosti u věkové skupiny 1 rok a 11 měsíců až 2 roky a 8 měsíců a souhrnně pro všechny děti navštěvující MŠ. U dětí ve věku 3–4 roky je index počtu obyvatel 2018/2008 nesignifikantní.

²⁵ ČSÚ, <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-see2a5tx8j>, <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112009-ilog6rq7bi>

²⁶ ČSÚ, <https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2018>

²⁷ Zdroj: ČSÚ: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=ZAM12-F&z=T&f=TABULKA&skupId=806&filtr=G%7EF M%7ET Z%7EF R%7EF P%7E S%7E null null &katalog=30853&pvo=ZAM12-F&c=v3~2 RP2018MP12DP31#w=>

²⁸ Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ

Hustota obyvatel na km² k 31. prosinci 2018

Do statistického modelu byla zahrnuta také proměnná hustota obyvatel. Při testování bylo zjištěno, že podíl dětí navštěvujících MŠ souvisí s hustotou obyvatel v regionu pouze u výsledkové proměnné celkový podíl dětí v MŠ, a to na pětiprocentní hladině významnosti; v regionech s vyšší hustotou zalidnění je méně dětí v MŠ a naopak. U modelu, z něhož jsou vyjmuty SO ORP Ústeckého kraje, je tato vazba signifikantní pouze na 10% hladině významnosti, což může souviset s tím, že v tomto kraji jsou důvody pro nižší podíl dětí v MŠ oproti ostatním krajům specifické, nebo také tím, že výsledky vychází z menšího počtu pozorování. Uvedená vazba odpovídá předchozím zjištěním, kdy jedny z nejnižších podílů dětí v MŠ byly evidovány ve velkých městech a naopak nejvyšší hodnoty se vyskytovaly např. v Jihočeském kraji, který je typický rozlehlými SO ORP.

Podíl nezaměstnaných

Dále jsme zjišťovali, zda podíl dětí v MŠ ovlivňuje míra nezaměstnanosti v SO ORP. Ukázalo se, že podíl nezaměstnaných v SO ORP souvisí s podílem dětí v MŠ, a to tak, že v regionech s vyšším podílem nezaměstnaných je nižší podíl dětí v MŠ a naopak. U všech sledovaných skupin je tato vazba signifikantní na pětiprocentní hladině významnosti, přičemž u dětí ve věku 3–4 roky je silnější než u nejmladších dětí. U této proměnné vazba zmizí po zahrnutí krajů do modelu, což je pravděpodobně způsobeno nižší variabilitou proměnné uvnitř kraje. V rámci ověření robustnosti výsledků jsme zjišťovali, do jaké míry je tato vazba ovlivněna Ústeckým krajem, který je specifický vysokou mírou nezaměstnanosti a nízkým podílem dětí v MŠ napříč věkovými skupinami. Právě kvůli specifickým Ústeckého kraje jsme v další fázi statistický model modifikovali tak, aby výsledky za celou ČR nebyly tímto krajem ovlivněny, a Ústecký kraj jsme z modelu odstranili. Po této úpravě se sice snížila absolutní hodnota koeficientu, nicméně vazba zůstala pro děti ve věku 3–4 let a celkový podíl dětí v MŠ nadále signifikantní.

Podíl obcí, v nichž je alespoň jedna mateřská škola

V další fázi jsme testovali, zda výsledky ovlivňuje skutečnost, jaký je v SO ORP podíl obcí, v nichž není ani jedna mateřská škola. Předpokládali jsme, že v SO ORP, v nichž je podíl obcí bez MŠ vyšší, bude zároveň nižší podíl dětí umístěných v MŠ, a to jednoduše z toho důvodu, že děti z obcí bez MŠ budou v MŠ umístěny méně často. Statistický test potvrdil, že tato vazba opravdu existuje, ale pouze u nejmladších dětí, kde je signifikantní na pětiprocentní hladině významnosti. Pro podíl dětí ve věku 3–4 roky, stejně tak jako pro celkový podíl dětí v MŠ tato testovaná proměnná nehraje žádnou roli. Efekt navíc zmizí, když se do modelu zahrnou krajská specifika, což může být způsobeno tím, že v rámci krajů již tato proměnná není dostatečně variabilní.

Podíl odmítnutých žádostí a průměrná velikost třídy v SO ORP

Jako poslední jsme do modelu zahrnuly dvě proměnné, které indikují možné problémy s kapacitou mateřských škol. Jedná se o podíl odmítnutých žádostí vztahovaný na počet dětí docházejících do MŠ a o průměrnou velikost třídy. Jsme si vědomi toho, že počet odmítnutých žádostí neodpovídá počtu dětí, které nejsou do mateřské školy přijaty, protože mnoho rodičů podává přihlášku do více mateřských škol najednou, vycházíme zde však z předpokladu, že v regionech s dostatečnou kapacitou mateřských škol rodiče nejsou nuceni zkoušet více zařízení a podávají žádost do menšího počtu zařízení, pravděpodobně pouze do preferovaného. V případě průměrné velikosti třídy potom předpokládáme, že v regionech, kde je problém s nedostatkem míst v mateřských školách, jsou třídy naplňovány až na hranici své kapacity, zatímco v regionech, kde tento problém neřeší, mohou mít v třídách méně dětí. Vzhledem k tomu, že v případě nedostatečné kapacity jsou obvykle přednostně

přijímány starší děti, předpokládáme, že obě uvedené proměnné budou mít negativní vliv především na podíl nejmladších dětí v MŠ.

Statistický test potvrdil, že jak podíl odmítnutých žádostí, tak průměrná velikost třídy má vliv na podíl nejmladších dětí v MŠ ve smyslu výše uvedeného předpokladu, a tato vazba je signifikantní na pětiprocentní hladině významnosti. U všech dětí bez ohledu na věk pak vazba odmítnutých přihlášek na podíl dětí v MŠ oslabuje (měřeno absolutní hodnotou koeficientu), vazba velikosti třídy na podíl dětí v MŠ pak není signifikantní. V souladu s touto skutečností není velikost třídy ani podíl odmítnutých přihlášek signifikantní pro věkovou skupinu 3 až 4 roky, respektive proměnná podíl odmítnutých přihlášek je signifikantní pouze na hladině významnosti 10 %. Souhrnně jsou výsledky regresní analýzy uvedeny v tabulkách 11 a 12.

Tabulka 11: Regresní analýza podílu dětí v MŠ pro vybrané věkové skupiny, všechny SO ORP

	Modely bez zahrnutí krajů			Modely se zahrnutím krajů		
	1r11m–2r8m	3r–4r	Celkem	1r11m–2r8m	3r–4r	Celkem
Index 2018/2008	-654,65***	-129,88	-288,52***	-338,52***	-109,08	-244,00***
Podíl nezaměstnaných	-11,15**	-15,95***	-13,72***	1,35	-6,19	-5,73
Hustota obyvatel	-0,048	-0,028	-0,04**	-0,03	-0,06*	-0,05*
Podíl obcí s MŠ 2018	97,67***	-1,60	26,14	32,02	8,22	20,00
Podíl odmítnutých žádostí	-7,43***	-2,03*	-2,76***	-6,27***	-1,43	-2,43***
Průměrná velikost třídy	-14,95***	-1,12	-4,43	-21,96***	-2,09	-5,70*
Konstanta	1316,32***	1068,08***	1280,25***	1156,66***	1156,24***	1308,12***
Fixní efekty za kraje	Ne	Ne	Ne	Ano	Ano	Ano
N	206	206	206	206	206	206
Adjusted R-sq	0,42	0,11	0,26	0,58	0,33	0,45

* p-hodnota <0.10, ** p-hodnota <0.05, *** p-hodnota <0.01

Poznámka: Podíl dětí ve věkových skupinách „1r11m–2r8m“ a „3r–4r“ byl počítán 1000 z dětí daného věku, u věkové skupiny „Celkem“ jsou počty všech dětí v MŠ vztaheny k 1000 dětem ve věku 2r6m–5r6m.

Poznámka 2: Podíl odmítnutých žádostí odpovídá počtu odmítnutých žádostí na 100 dětí v MŠ.

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ, vlastní výpočet

Tabulka 12: Regresní analýza podílu dětí v MŠ pro vybrané věkové skupiny, SO ORP bez SO ORP Ústeckého kraje

	Modely bez zahrnutí krajů			Modely se zahrnutím krajů		
	1r11m–2r8m	3r–4r	Celkem	1r11m–2r8m	3r–4r	Celkem
Index 2018/2008	-652,13***	-93,75	-270,28***	-306,22**	-66,94	-225,80***
Podíl nezaměstnaných	-7,16	-8,11**	-7,34**	3,04	-4,90	-4,27
Hustota obyvatel	-0,04	-0,02	-0,03*	-0,01	-0,04	-0,03
Podíl obcí s MŠ 2018	90,77***	-12,09	19,80	4,94	-5,66	14,51
Podíl odmítnutých žádostí	-7,60***	-2,45**	-3,07***	-6,73***	-2,14**	-3,01***
Průměrná velikost třídy	-16,09***	-1,61	-4,41	-25,26***	-3,96	-6,53**
Konstanta	1336,24***	1034,72***	1252,95***	1182,83***	1118,42***	1278,84***
Fixní efekty za kraje	Ne	Ne	Ne	Ano	Ano	Ano
N	190	190	190	190	190	190
Adjusted R-sq	0,44	0,10	0,30	0,60	0,23	0,42

* p-hodnota <0.10, ** p-hodnota <0.05, *** p-hodnota <0.01

Poznámka: Podíl dětí ve věkových skupinách „1r11m–2r8m“ a „3r–4r“ byl počítán 1000 z dětí daného věku, u věkové skupiny „Celkem“ jsou počty všech dětí v MŠ vztaheny k 1000 dětem ve věku 2r6m–5r6m.

Poznámka 2: Podíl odmítnutých žádostí odpovídá počtu odmítnutých žádostí na 100 dětí v MŠ.

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ, vlastní výpočet

Výsledky testů regionální analýzy do značné míry potvrdily zjištění, která jsme učinili na základě analýzy dat z registrů. Vyšší docházka do MŠ je typická pro regiony, které se vylidňují a je v nich nižší hustota obyvatel, naopak v populačně rostoucích regionech a v hustě osídlených oblastech je docházka do MŠ obecně nižší. Lze předpokládat, že tento stav je do značné míry daný kapacitou mateřských škol, nicméně pro ověření tohoto předpokladu by bylo třeba využít další datové zdroje mapující také kvalitativní otázky.

V případě nejmenších dětí dále hraje roli to, kolik je v jejich správním obvodě obcí bez školky. Zároveň u starších dětí tato vazba nebyla potvrzena. Na základě zpracovávaných dat nelze určit, zda je tento výsledek dán tím, že v SO ORP, kde je vysoký podíl obcí bez MŠ je také nižší kapacita, a nejmenší děti tedy nelze umístit z důvodu nedostatečné kapacity, nebo zda výsledky odpovídají tomu, že i když je rodič ochotný dávat dítě mladší 3 let do školky, tak už není ochotný jej dovážet do jiné obce. Rovněž i zde by bylo pro ověření tohoto předpokladu třeba využít další datové zdroje mapující kvalitativní otázky.

Zatímco podíl obcí bez MŠ ve správním obvodě je určující pro docházku nejmenších dětí, v případě docházky dětí starších tří let hraje roli nezaměstnanost v regionu. Lze předpokládat, že tento výsledek není dán nedostatečnou kapacitou, ale postojí společnosti, resp. rodičů v otázkách péče o děti v regionech s vyšší mírou nezaměstnanosti.

6.2 Analýza dětských skupin

V České republice bylo celkem k 31. prosinci 2018 v provozu 861 dětských skupin. Nejvíce jich bylo v okresech Hlavní město Praha (149), Brno-město (97), Praha-východ (43), Praha-západ (41) a Olomouc (27). Naopak v 5 okresech nebyla zřízena ani jedna dětská skupina. Jedná se o okresy Pelhřimov, Jeseník, Jindřichův Hradec, Plzeň-jih a Rokycany. Zatímco Pelhřimov, Jeseník a Jindřichův Hradec patří k regionům s relativně vysokým počtem dvouletých dětí zapsaných v MŠ, okresy Plzeň-jih a Rokycany jsou v tomto ohledu spíše podprůměrné.

Vzhledem k malému počtu dětí v dětské skupině a dále k faktu, že jeden zřizovatel může provozovat v rámci jednoho regionu několik DS, v další analýze blíže zkoumáme regionální rozložení s ohledem na to, zda v obci je či není DS, jaký je počet dětí navštěvujících DS a neuvádíme již počet DS.

Alespoň jedna dětská skupina byla k 31. prosinci 2018 v provozu ve 274 obcích. Tabulka 13 ukazuje zastoupení obcí s dětskou skupinou vzhledem k počtu obcí dané velikosti. U obcí s počtem obyvatel nad 50 000 byla DS ve všech 18 obcích. Naopak pouze v jednom procentu obcí do 999 obyvatel byla v provozu alespoň jedna DS. Obcí s DS je v této kategorii celkem 55.

Tabulka 13: Přehled obcí s alespoň jednou DS k 31. prosinci 2018, dle velikosti obce

Počet obyvatel	Počet obcí	Počet obcí s DS	Podíl obcí s DS
50 000+	18	18	100 %
10 000–49 999	112	81	72 %
5 000–9 999	147	47	32 %
2 000–4 999	426	53	12 %
1 000–1 999	769	20	3 %
do 999	4 786	55	1 %

Zdroj: Evidence MPSV

Tabulka 14 ukazuje regionální rozložení obcí s důrazem na malé obce, v nichž je, resp. není DS. Napříč regiony je dětská skupina dostupná pouze v malém podílu obcí s méně než tisícem obyvatel. O něco více jsou tyto obce zastoupeny ve Středočeském, Libereckém, Jihomoravském a Olomouckém kraji.

Celkem je v ČR 29 obcí, ve kterých není zřízená mateřská škola, ale funguje v nich dětská skupina (viz přehled obcí v tabulce 15). Dětské skupiny v obcích, kde není mateřská škola, jsou charakteristické tím, že jsou nejčastěji zřizovány obcí (13 z 29) nebo spolkem (13 z 29); s jednou výjimkou se jedná o obce do 1000 obyvatel s mediánovou hodnotou 383 obyvatel. Téměř polovina těchto obcí se nachází ve Středočeském kraji. Zde se také nachází zmiňovaná výjimka s počtem obyvatel nad 1000 (obec Květnice), která je v těsné blízkosti Prahy.

Tabulka 14: Přehled počtu obcí s alespoň jednou DS k 31. prosinci 2018 dle krajů

	Obce v ČR			Obce do 999 obyvatel		
	Celkem počet	Z toho obce s DS		Celkem počet	Z toho obce s DS	
		počet	podíl		počet	podíl
Hlavní město Praha	1	1	100 %	-	-	-
Středočeský kraj	1 144	84	7,34 %	876	22	2,51 %
Jihočeský kraj	624	14	2,24 %	522	2	0,38 %
Plzeňský kraj	501	8	1,60 %	408	1	0,25 %
Karlovarský kraj	134	3	2,24 %	92	-	0,00 %
Ústecký kraj	354	18	5,08 %	259	1	0,39 %
Liberecký kraj	215	13	6,05 %	153	4	2,61 %
Královéhradecký kraj	448	14	3,13 %	368	2	0,54 %
Pardubický kraj	451	13	2,88 %	367	3	0,82 %
Kraj Vysočina	704	14	1,99 %	636	4	0,63 %
Jihomoravský kraj	673	36	5,35 %	479	9	1,88 %
Olomoucký kraj	402	20	4,98 %	283	5	1,77 %
Zlínský kraj	307	13	4,23 %	199	1	0,50 %
Moravskoslezský kraj	300	23	7,67 %	144	1	0,69 %
Celkem	6 258	274	4,38 %	4 786	56	1,16 %

Zdroj: Evidence MPSV, MŠMT

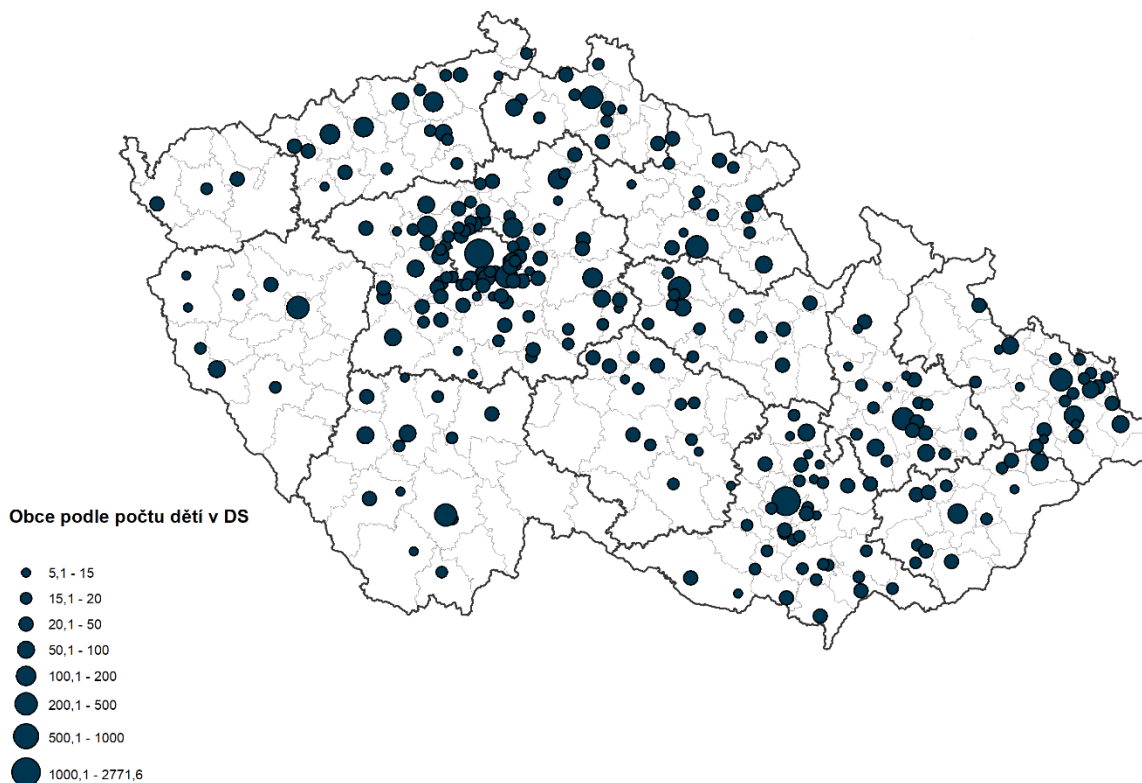
Tabulka 15: Přehled obcí bez MŠ, ve kterých je DS, vč. uvedení zřizovatele, 2018

Kraj	Obec	Zřizovatel	Kraj	Obec	Zřizovatel	
Středočeský kraj	Ostředek	obec	Jihočeský kraj	Lety	o.s.	
	Větrušice	obec		Heřmaň	spolek	
	Křenek	obec		Liberecký kraj	Kryštofovo Údolí	ústav
	Čestín	obec	Pulečný		spolek	
	Paběnice	obec	Svojkov		spolek	
	Kondrac	obec	Pardubický kraj		Horka	obec
	Veliká Ves	o.p.s.		Třebosice	spolek	
	Dobročovice	spolek		Kraj Vysočina	Krokočín	obec
	Květnice	spolek	Kámen		obec	
	Zlatá	spolek	Jihomoravský kraj		Morkůvky	obec
	Vonoklasy	spolek		Voděrady	obec	
	Býkev	spolek		Olomoucký kraj	Řídeč	obec
	Křenice	spolek			Začtín	obec
	Plzeňský kraj	Líštiny	obec		Zlínský kraj	Oznice
Kanice		spolek				

Zdroj: Evidence MPSV, MŠMT

Pro lepší představu o rozložení dětských skupin byl dále zpracován kartodiagram zachycující konkrétní obce, ve kterých je provozována alespoň jedna DS, a počet dětí, které v obci DS navštěvují. Z kartodiagramu je zřejmé, že dětské skupiny jsou provozovány zejména ve velkých městech a jejich okolí. Nejvíce dětí je zapsáno v dětských skupinách v následujících SO ORP: Praha, Brno, Černošice, Ostrava, Říčany, Pardubice, Plzeň, Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, Olomouc a Hradec Králové. Do dětských skupin v těchto deseti SO ORP chodí dohromady 53 % všech dětí, které navštěvují DS.

Mapa 5: Rozmístění dětských skupin v obcích ČR, 2018

Zdroj: Evidence MPSV, vlastní výpočet

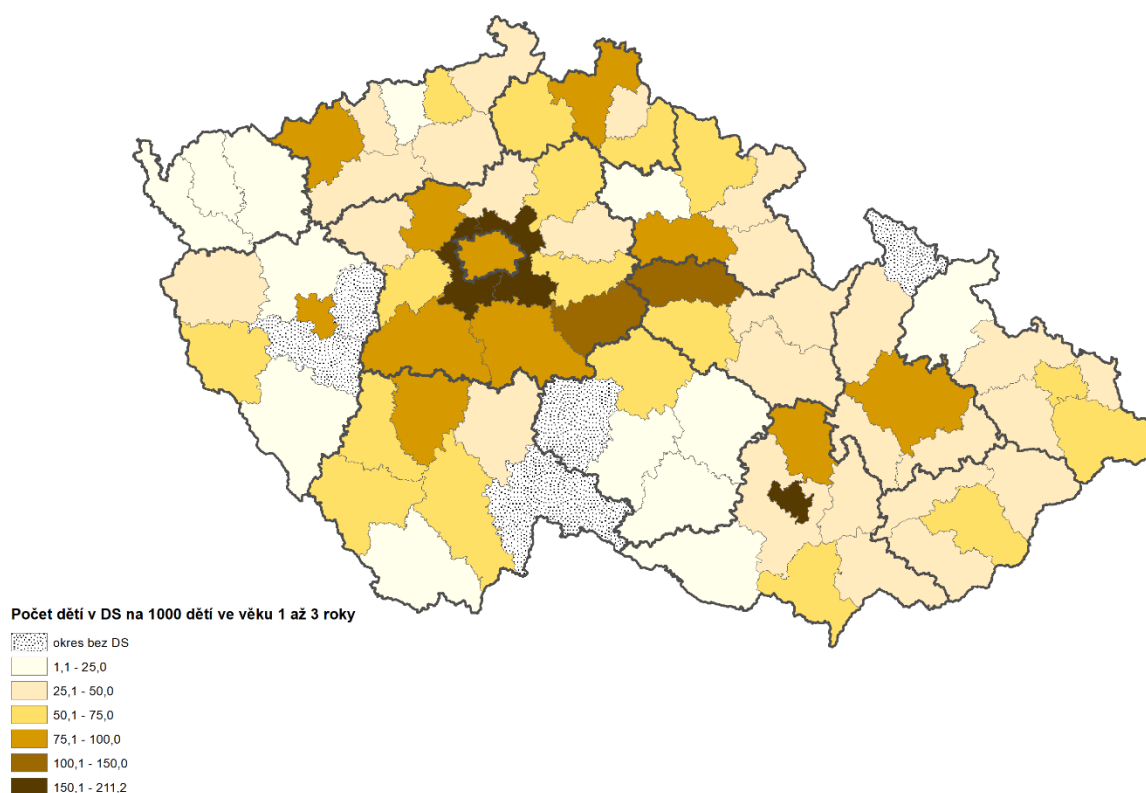
Zatímco mapa 5 (kartodiagram) zobrazuje, kde přesně jsou v rámci České republiky DS rozmístěny a jak jsou velké, poskytuje mapa 6 (kartogram) informaci, která zohledňuje také rozdílný počet dětí v daném území, a umožňuje tedy porovnávat, ve kterých regionech je využívání dětských skupin častější. Pro toto porovnání byla z důvodu celkově nízkého počtu DS zvolena úroveň okresu. Mapa 6 tedy znázorňuje podíl dětí navštěvujících DS v daném okrese (přepočteno na 1000 dětí ve věku 1–3 roky). Výslednou hodnotu jako takovou samostatně neinterpretujeme (na rozdíl od mateřských škol), protože neznáme přesnou věkovou strukturu dětí, které DS navštěvují a zároveň do DS chodí i děti starší 3 let, hodnota nám nicméně umožňuje porovnávat, jak se mezi okresy liší četnost využívání tohoto typu zařízení.

Dětské skupiny nejvíce navštěvují děti v okresech Brno-město, Praha-západ a Praha-východ. O něco méně je to pak v okresech Kutná Hora, Pardubice, Hradec Králové, Praha a Plzeň-město. Naopak nízký podíl dětí v dětských skupinách na populaci ročních a dvouletých dětí je v okresech Jičín, Sokolov, Klatovy, Třebíč, Plzeň-sever, Znojmo, Bruntál, Cheb a Český Krumlov.

Jak už bylo zmíněno výše, v pěti okresech nejsou v provozu žádné dětské skupiny, konkrétně se jedná o okresy Pelhřimov, Jeseník, Jindřichův Hradec, Plzeň-jih a Rokycany. Z hlediska podílu žádostí o zápis

do MŠ, kterým nebylo vyhověno, jsou první tři jmenované okresy výrazně podprůměrné a podíl odmítnutých z celkového počtu žádostí o zápis do MŠ, v nich činí 2 %, 5 % resp. 6 % (rodiče mohou žádat a běžně žádají o zápis do více zařízení, je tedy pravděpodobné, že tyto odmítnuté děti nastoupily do jiných MŠ). V okrese Plzeň-jih dosahuje podíl odmítnutých žádostí 12 %, v okrese Rokycany pak 21 %.

Mapa 6: Okresy podle počtu dětí v DS na 1000 ročních a dvouletých dětí, 2018

Zdroj: Evidence MPSV, vlastní výpočet

6.3 Odhad potřebné kapacity pro umístění dětí mladších 3 let do MŠ a DS

Za rozhodující pro míru umísťování dětí mladších tří let do zařízení péče o děti považujeme především dostatečnou kapacitu vhodných zařízení a měkké charakteristiky, zejména strategie rodičů ve vztahu k péči o nejmenší děti, postoje okolí, uplatnění rodičů na trhu práce apod. V předchozích kapitolách jsme popsali regionální rozdíly, které jsou patrné v míře docházky dětí v předškolním věku do mateřských škol a dětských skupin. Ukázalo se, že docházka nejmenších dětí do MŠ je nejnižší v oblastech populačně rostoucích a oblastech, v nichž je nedostatečná síť mateřských škol (vysoký podíl obcí bez MŠ), a naopak je vysoká v oblastech, které se vylidňují. Zároveň bylo zjištěno, že dětské skupiny vznikají často v místech, kde je nedostatek míst v mateřských školách a do jisté míry tak kompenzují nedostatečné kapacity. Lze předpokládat, že v populačně rostoucích lokalitách je kapacita MŠ nedostatečná, zatímco v oblastech, které se vylidňují, je kapacita MŠ natolik vysoká, že jsou schopné ve velké míře přijímat také děti mladší tří let. Pro účely odhadu chybějící kapacity jsme tedy stanovili, že podíl dětí mladších tří let v MŠ v regionech, u nichž předpokládáme dostatečnou kapacitu, může sloužit jako benchmark pro odhad počtu dětí mladších tří let, který by rodiče dávali do MŠ v případě, že by volná kapacita byla, a tento benchmark jsme aplikovali na všechny regiony s nižšími

hodnotami. Ačkoliv v regionech s volnými kapacitami v mateřských školách nejsou dětské skupiny příliš rozšířené, pro úplnost jsme ty dětské skupiny, které zde existují, do výpočtu benchmarku zahrnuli, protože tato místa dostupnou kapacitu rozšiřují a ukazují na možný potenciál. Vzhledem k tomu, že regiony s maximálními hodnotami mohou být vychýlené, vysoké hodnoty zde mohou souviset například s dojížděnou z okolních regionů, zvolili jsme hodnotu pro benchmark na 90. percentilu, který by již měl odstínit veškerá regionální vychýlení.

Vzhledem k tomu, že data za SO ORP v těchto věkových skupinách podléhají vysoké variabilitě napříč regiony, zvolili jsme pro odhad data na úrovni okresů, která jsou robustnější.

$$\widehat{DM\check{S}DS}_{0-3}^O = p_{0-3}^{90.percentil} \times P_{0-3}^O$$

Kde:

- $\widehat{DM\check{S}DS}_{0-3}^O$ značí odhad počtu dětí v okrese O ve věku do 3 let v MŠ a DS za předpokladu neomezené kapacity,
- p_{0-3} odpovídá počtu dětí do 3 let v MŠ nebo DS ve vztahu k počtu dětí ve věku 1–3 roky; vypočteno pro každý okres zvlášť.
- $p_{0-3}^{90.percentil}$ značí podíl dětí v MŠ a DS v okrese na 90. percentilu.
- P_{0-3}^O značí počet dětí v okrese O ve věku do 3 let.

Odhad byl vypočítán souhrnně pro děti mladší 3 let, přičemž u regionů s hodnotou p_{0-3} nad 90. percentilem byly ponechány dosažené hodnoty počtu dětí v MŠ a DS a odhad byl udělán pro regiony s hodnotami nižšími. Hodnoty za všechny okresy, skutečně dosažené (pro $p_{0-3} > 90.$ percentil) i odhadnuté (pro $p_{0-3} < 90.$ percentil), byly dále sečteny podle krajů.

V tabulce 16 je uveden přehled krajů s vyčíslenými hodnotami odhadů potřebné kapacity, doplněný o informace o docházce do mateřských škol a dětských skupin. V tabulce je dále uveden údaj o počtu dětí, pro které by mělo být zajištěno místo v zařízení péče o děti v předškolním věku, aby byly splněny tzv. „Barcelonské cíle“²⁹. Jak bylo uvedeno výše, přibližně pětina mateřských škol děti mladší tří let formálně zapíše, nicméně fakticky mohou začít do MŠ docházet až po dosažení 3 let. V tabulce je tedy uveden odhad počtu dětí, které do MŠ reálně dochází. V případě dětských skupin byly pro odhad počtu dětí do 3 let využity informace z dotazníkového šetření, které proběhlo v rámci navazující evaluace projektu dětských skupin v roce 2019³⁰ a z nějž vyplynulo, že 75 % dětí navštěvujících DS je mladších 3 let.

²⁹ Barcelonské cíle zavazují členské státy EU k zajištění míst v zařízeních péče pro děti v objemu 33 % dětí ve věku do dosažení třetích narozenin.

³⁰ Šetření je součástí navazující evaluace dětských skupin, hrazených z Operačního programu Zaměstnanost, která bude dokončena v roce 2020.

Tabulka 16: Odhad počtu dětí do 3 let potřebujících místo v zařízení péče o děti podle krajů, školní rok 2018/2019

	Celkový počet dětí do 3 let potřebujících místo v zařízení ODHAD	Barcelonské cíle	Mateřské školy		Dětské skupiny	
			Zapsané děti do 3 let	Fakticky navštěvující děti do 3 let ODHAD	Všechny děti ODHAD	Děti do 3 let ODHAD
Hlavní město Praha	9 374	15 062	4 055	3 163	2 771	2 079
Středočeský kraj	9 908	15 509	5 008	3 906	2 849	2 137
Jihočeský kraj	4 244	6 717	3 277	2 556	563	422
Plzeňský kraj	3 762	6 011	2 062	1 608	521	391
Karlovarský kraj	1 714	2 717	1 288	1 005	94	70
Ústecký kraj	5 171	8 168	3 241	2 528	823	617
Liberecký kraj	2 983	4 736	1 801	1 405	614	460
Královéhradecký kraj	3 476	5 580	2 734	2 133	627	470
Pardubický kraj	3 414	5 451	2 732	2 131	663	497
Kraj Vysočina	3 286	5 294	2 500	1 950	268	201
Jihomoravský kraj	8 284	13 326	4 560	3 557	2 652	1 989
Olomoucký kraj	4 178	6 578	3 634	2 834	720	540
Zlínský kraj	3 672	5 917	2 814	2 195	541	406
Moravskoslezský	7 496	11 986	5 668	4 421	1 206	905
Celkem	70 962	113 052	45 374	35 392	14 912	11 184

Zdroj: vlastní výpočet (Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, MPSV, ČSÚ)

Data uvedená v tabulce vychází z konzervativního předpokladu, že 10 % regionů s nejvyšším podílem dětí do 3 let v MŠ nebo DS je zatíženo nějakou významnou výchytkou, a nebudou tedy považovány za benchmark. Pokud je tato konzervativní úvaha správná, žije v České republice více než 70 tisíc dětí ve věku do 3 let, které rodiče chtějí umístit do zařízení péče o děti.

Mateřské školy pro ně v současné době zajišťují 64 % potřebných míst. Jak již bylo uvedeno výše, podle výzkumu, na který odkazuje studie *Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání před zahájením školní docházky* (Hůle a kol., 2015), přibližně 20 % mateřských škol sice zapisuje děti mladší 3 let, ale tyto děti ji začnou fakticky navštěvovat až po dovršení věku 3 let. Je možné, že některým rodičům tato praxe vyhovuje, dítě plánují dát do MŠ až ve třech letech a do MŠ ho nechají zapsat již ve dvou letech, aby si místo v MŠ rezervovali. Nicméně v následující úvaze vyjdeme z předpokladu, že všichni rodiče zapisující tyto mladší děti, mají zájem o jejich umístění do MŠ co nejdříve, nikoliv až po třetích narozeninách. S přihlédnutím k tomuto předpokladu by pak MŠ zajistily pouze 50 % míst, která jsou potřeba.

Dětské skupiny poskytují v průměru za celou ČR přibližně 16 % potřebných míst. Zde je však třeba upozornit, že velká část dětských skupin poskytuje hrazené služby, přičemž úplata za docházku se v průměru pohybuje okolo 2 tisíc Kč, přičemž tato hodnota se liší podle krajů, nejvyšších hodnot dosahuje v Praze (průměrná hodnota v Praze je téměř 5,5 tisíc Kč za měsíc) a nejnižších potom ve Zlínském kraji a na Vysočině (cca 700 Kč za měsíc)³¹.

Do celkové kapacity míst v zařízeních péče pro děti v celorepublikovém pohledu je potřeba počítat také místa v zařízeních provozovaných na základě živnostenského oprávnění a mikrojesle. Vzhledem k podobnosti živností s dětskými skupinami budeme předpokládat srovnatelnou věkovou strukturu dětí, tedy přibližně ¼ dětí ve věku do 3 let. Na základě uvedeného lze tedy odhadnout, že zařízení provozovaná na základě živnosti poskytují v České republice péči **maximálně** 3 375 dětem ve věku do

³¹ Evaluační zpráva výzev 35 a 36 Operačního programu Zaměstnanost, 7/2017

tří let. Mikrojesle potom poskytují péči necelým 500³² dětem. U obou těchto typů zařízení neuvažujeme regionální rozložení a zde uvedené údaje započítáváme pouze do celkové kapacity.

Při odhadu celkové potřebné kapacity pro umístění dětí mladších 3 let do zařízení péče v České republice lze tedy shrnout, že z více než 70 tisíc potřebných míst zajišťují mateřské školy s jistotou 35 tisíc míst, dalších 11 tisíc míst zajišťují dětské skupiny a necelé 4 tisíce míst potom zajišťují dohromady živnosti a mikrojesle. V České republice je tedy zajištěno místo pro přibližně 50 tisíc dětí. Pro naplnění konzervativního odhadu, kdy by bylo potřeba zajistit místa pro 70 tisíc dětí, stále schází přibližně 20 tisíc míst pro děti ve věku do 3 let v zařízeních péče o předškolní děti.

Jak v případě míst v mateřských školách, tak v případě dětských skupin existují v České republice velké regionální rozdíly. Existuje řada okresů, v nichž pro zajištění potřebné kapacity stačí téměř výhradně místa v mateřských školách, např. okresy Jeseník, Pelhřimov, Svitavy, Šumperk, Ústí nad Orlicí a Třebíč (nad 90 % odhadu potřebné kapacity zajišťují MŠ). Naopak existuje řada okresů, v nichž je zcela nedostatečný počet míst v mateřských školách. Jedná se zejména o okresy zahrnující velká města, nebo jejich bezprostřední okolí, jmenovitě jsou to okresy Praha-východ, Brno-město, Praha-západ, Praha, Liberec, Beroun, Brno-venkov a Kutná Hora (MŠ v těchto okresech zajišťují méně než 50 % odhadu potřebné kapacity).

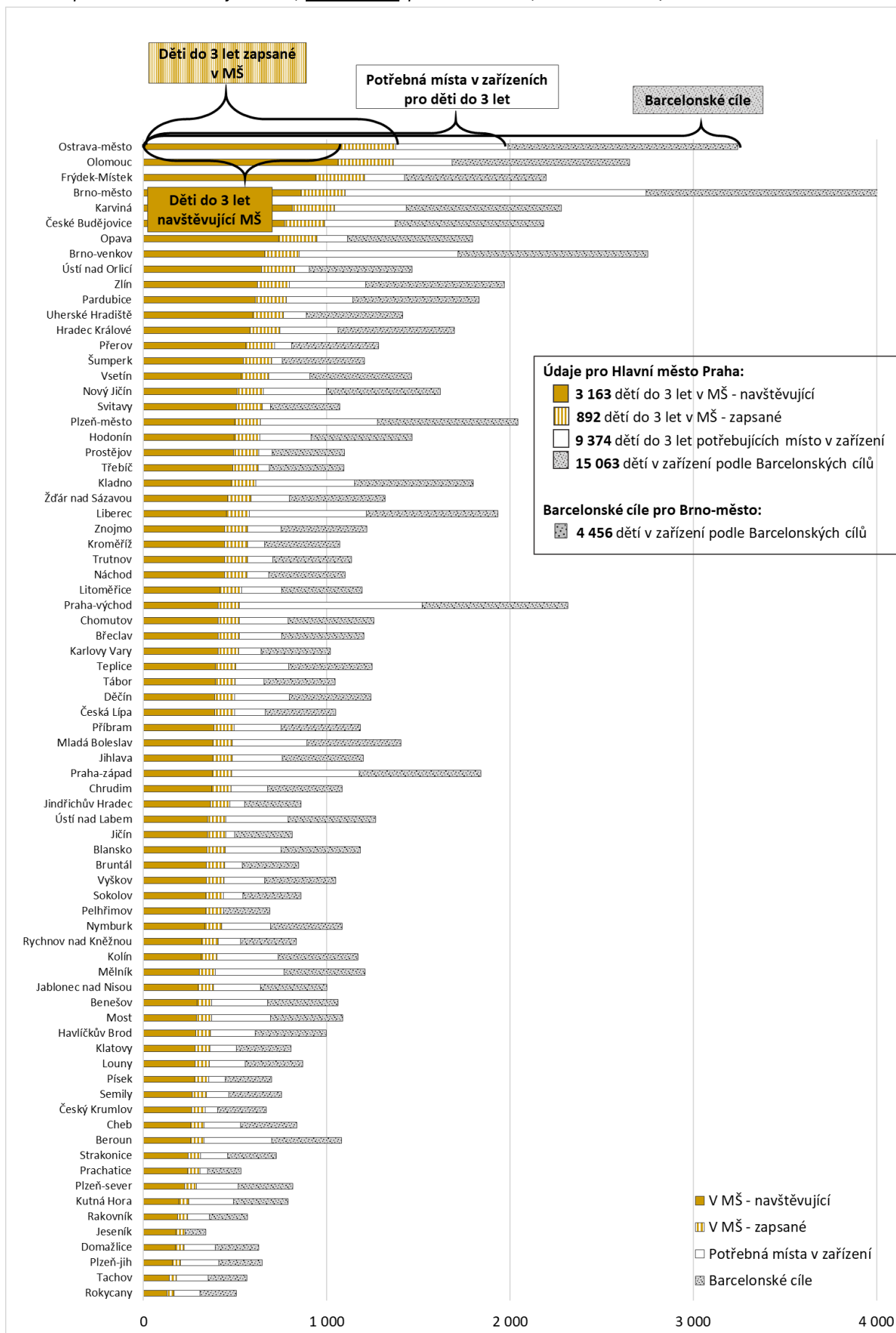
V mnoha okresech se potom na zajištění potřebné kapacity podílí oba dva typy zařízení, jak mateřské školy, tak dětské skupiny. Jedná se o okresy Brno-město, Olomouc, Písek, Frýdek-Místek, Prachatice, Prostějov, Přerov, Pardubice, Kroměříž, Hradec Králové, Uherské Hradiště, Náchod, Trutnov nebo Opava (MŠ a DS společně v těchto okresech zajišťují více než 90 % odhadu potřebné kapacity). I po započtení míst v dětských skupinách v řadě okresů stále chybí v absolutních číslech stovky míst pro umístění nejmenších dětí. Nejhorší situace je v Praze (více než 2 500 míst) a dále popořadě v okresech Brno-venkov, Liberec, Mělník, Kladno a Plzeň-město (více než 250 míst).

Při práci s uvedenými informacemi je třeba mít na paměti, že situace mezi jednotlivými SO ORP v rámci okresu se může výrazně lišit a zároveň že i mezi okresy, především v zázemí velkých měst, může fungovat přirozená kompatibilita, kdy obyvatelé těchto okresů v okolí velkých měst přirozeně tendují k dojížděcí do spádových měst, v nichž může být situace opačná. Uvedené platí například o okrese Brno-venkov, kde je kapacita zcela nedostatečná, a Brno město, ve kterém naopak kapacita výrazně převyšuje potřebnost. Zároveň se v případě některých okresů nemusí jednat o nedostatečnou kapacitu zařízení, ale o neochotu rodičů děti do zařízení umísťovat (např. okresy v Ústeckém kraji). Odhad potřebné a zajištěné kapacity v okresech je znázorněn v grafech 4 a 5.

V grafu 4 je pro každý okres České republiky uveden počet míst potřebných pro splnění Barcelonských cílů (šedé pole), z toho konzervativní odhad počtu dětí potřebujících místo v zařízení péče o děti (bílé pole), z toho počet dětí do 3 let zapsaných v MŠ (šrafované pole) a z toho počet dětí do 3 let do MŠ reálně docházejících (žluté pole). V navazujícím grafu 5 je odhad počtu potřebných míst doplněn nejen o počet dětí v MŠ (žluté pole), ale také o počet dětí v DS (modré pole). Okresy jsou řazeny sestupně podle počtu dětí v MŠ, údaje za Hlavní město Praha jsou vzhledem k několikanásobně vyšším hodnotám uvedeny samostatně.

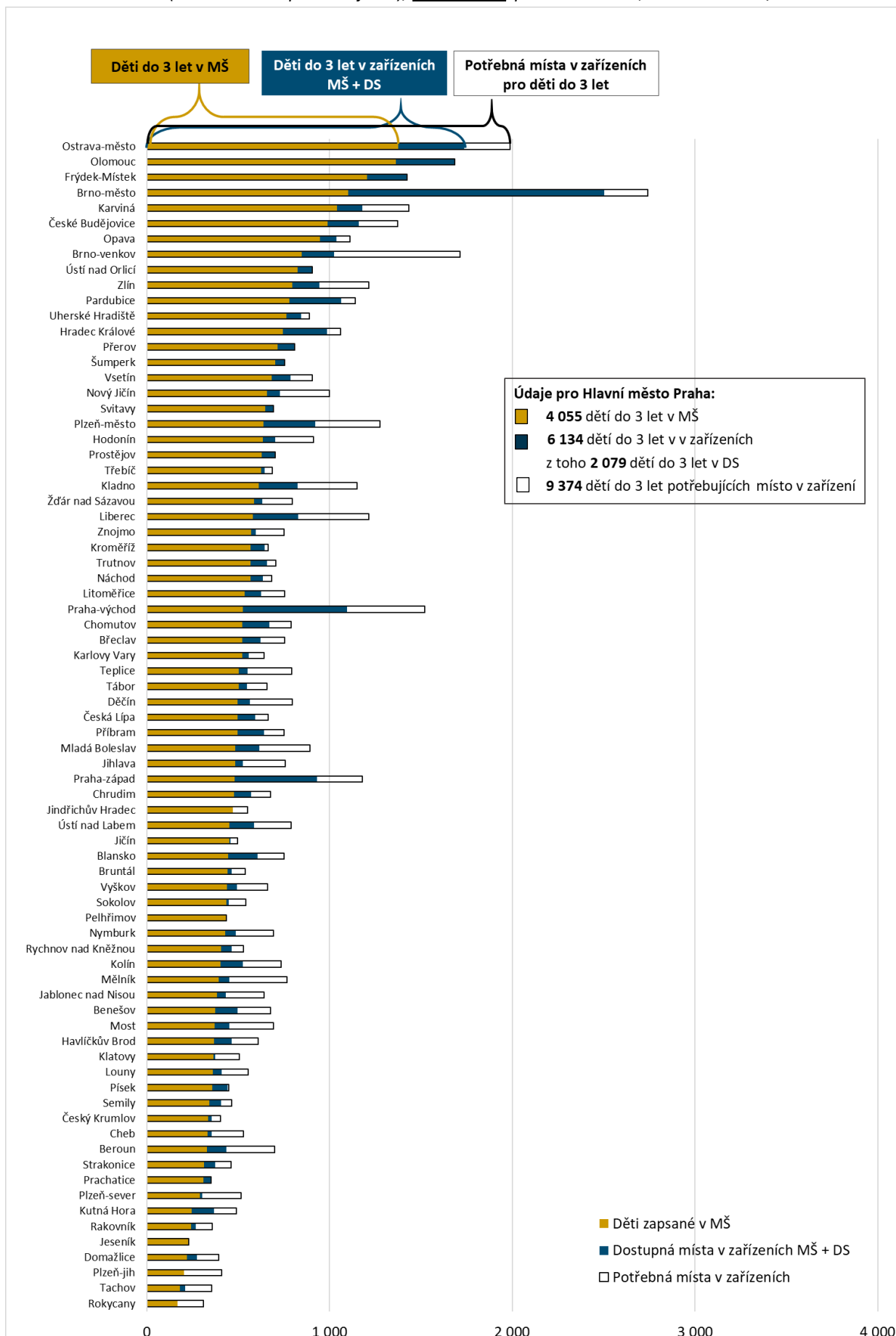
³² V případě mikrojeslí se jedná o děti ve věku do 4 let, vzhledem k jejich minimálnímu počtu však tento rozdíl ve vymezení věkových skupin nebudeme dále řešit.

Graf 4: Vyčíslení Barcelonských cílů, odhad počtu dětí potřebujících místo v zařízení, počet dětí zapsaných v MŠ a odhad počtu dětí navštěvujících MŠ, děti do 3 let, podle okresů ČR, školní rok 2018/2019.

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ, vlastní výpočet

Graf 5: Odhad počtu dětí potřebujících místo v zařízení, počet dětí do 3 let zapsaných v MŠ, resp. počet dětí v zařízeních MŠ + DS (modrá linka reprezentuje DS), děti do 3 let, podle okresů ČR, školní rok 2018/2019

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ, ČSÚ, vlastní výpočet

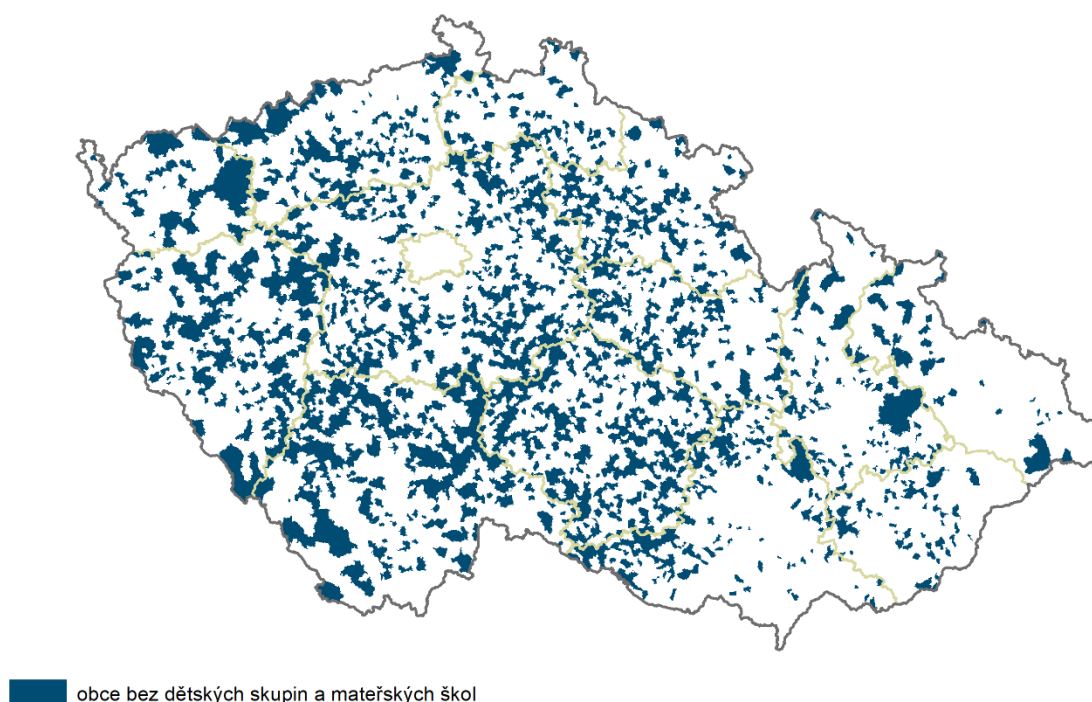
Vzhledem k tomu, že mezi údaji o MŠ a údaji o DS může vznikat překryv, jehož velikost na základě dostupných dat momentálně nejsme schopni odhadnout, uvádíme zde údaje spíše pro rámcovou představu, v jakém rozsahu se potřeba míst v zařízeních péče o předškolní děti pohybuje. Jedním z cílů navazujícího kvalitativního šetření by zároveň mělo být získat takové podklady, na jejichž základě by bylo možné zde uvedené odhady upřesnit.

6.4 Analýza obcí, ve kterých nejsou žádná zařízení péče o předškolní děti

V České republice je 2 826 obcí, ve kterých není provozována ani mateřská škola ani dětská skupina. Jedná se o 45 % procent obcí ČR, ve kterých žije 6 % obyvatel. Alespoň jedna mateřská škola je provozována v 3 403 obcích, v 245 z nich je navíc i dětská skupina. Obcí, ve kterých je pouze dětská skupina, ale není v nich žádná mateřská škola, je potom 29. Polovina z těchto obcí leží ve Středočeském kraji, 7 z nich v okrese Praha-východ.

Obce, v nichž není žádné zařízení péče o děti³³, jsou charakteristické tím, že jsou velmi malé. Naprostá většina z nich patří do kategorie 0–999 obyvatel (2816), zbylých 10 potom pak do kategorie 1 000–1 999 obyvatel. Je zřejmé, že v malých obcích je obecně velmi běžná dojíždka za prací i za službami. Nemusí se tedy jednat o faktor výrazně limitující dostupnost předškolní péče, obzvláště s ohledem na nízký počet dětí v takových obcích. Údaje o dojíždkovosti, které by umožnily hlubší vhled do této problematiky, jsme však pro tuto analýzu neměli k dispozici.

Mapa 7: Obce ČR, v nichž není dětská skupina ani mateřská škola, 2018

Zdroj: Evidence MPSV, Rejstřík MŠ – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, vlastní výpočet

³³ Zohledňujeme pouze MŠ a DS, o umístění ostatních typů zařízení nemáme informace.

Z regionálního hlediska jsou obce bez MŠ a DS v absolutním počtu nejčastější ve Středočeském kraji (533) a Kraji Vysočina (443) a naopak nejméně časté (kromě Hlavního města Prahy) v Moravskoslezském (48) a Karlovarském kraji (53), což zcela jednoznačně souvisí s tím, že v uvedených krajích jsou nejvyšší, resp. nejnižší počty nejmenších obcí. Při zohlednění počtu obcí do 999 obyvatel v daném kraji se pořadí krajů podle podílu obcí bez jakéhokoliv zařízení změní a pohybuje v rozmezí od 73 % v Jihočeském kraji a Plzeňském kraji po 33 % v Moravskoslezském kraji. Rozmístění obcí, v nichž není ani mateřská škola, ani dětská skupina, je znázorněno v mapě 7.

6.5 Analýza odmítnutých přihlášek do MŠ

Jako další indikátor případných problémů s kapacitou MŠ může sloužit počet zamítnutých žádostí o umístění dítěte do MŠ. Pro porovnání četnosti zamítnutí žádosti v regionech jsme použili ukazatel počet odmítnutých žádostí na 1000 dětí v běžných třídách MŠ, stejně jako bylo použito ve studii *Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání před zahájením školní docházky* na datech z let 2013/2014 (Hůle et al. 2015), což nám umožňuje zjistit, zda se mezi školními roky 2013/2014 a 2018/2019 přesunul problém s kapacitou mezi regiony. Celkově bylo ve školním roce 2018/2019 zamítnuto 32 800 žádostí, po zrelativizování je to 90 odmítnutých žádostí na 1000 dětí navštěvujících MŠ. Oproti školnímu roku 2013/2014, kdy bylo odmítnuto 60 281 žádostí, což činí 166 odmítnutých přihlášek na 1000 dětí v MŠ, se jedná o výrazný pokles. V tabulce 17 uvádíme údaje o odmítnutých žádostech podle krajů za školní rok 2018/2019. Odmítnutí žádosti o umístění dítěte do mateřské školy bylo nejčastější v Hlavním městě Praha (197 odmítnutých žádostí na 1000 dětí v MŠ), Jihomoravském kraji (149) a ve Středočeském kraji (124). V těchto třech krajích byly žádosti nejčastěji odmítány také ve školním roce 2013/2014 (Hůle et al., 2015). Naopak nejméně často čelili odmítnutí žádosti rodiče v Jihočeském kraji (34), Moravskoslezském kraji (34), Kraji Vysočina (29) a v Karlovarském kraji (16). A toto pořadí také odpovídá pořadí zachycenému ve studii Hůle et al. (2015).

Uvedené výsledky dobře korespondují s našimi odhady potřebné kapacity pro děti do 3 let v krajích (viz tabulka 16), kde nejnižší podíl dětí do 3 let zapsaných v MŠ z uvedeného odhadu vychází právě v Hlavním městě Praze, v Jihomoravském a Středočeském kraji. Vzhledem k tomu, že přednostně jsou do mateřských škol přijímány starší děti, je logické, že kraje s nejvyšším počtem odmítnutých žádostí (bez ohledu na věk) budou zároveň mít nejméně chybějících míst pro nejmenší děti do 3 let.

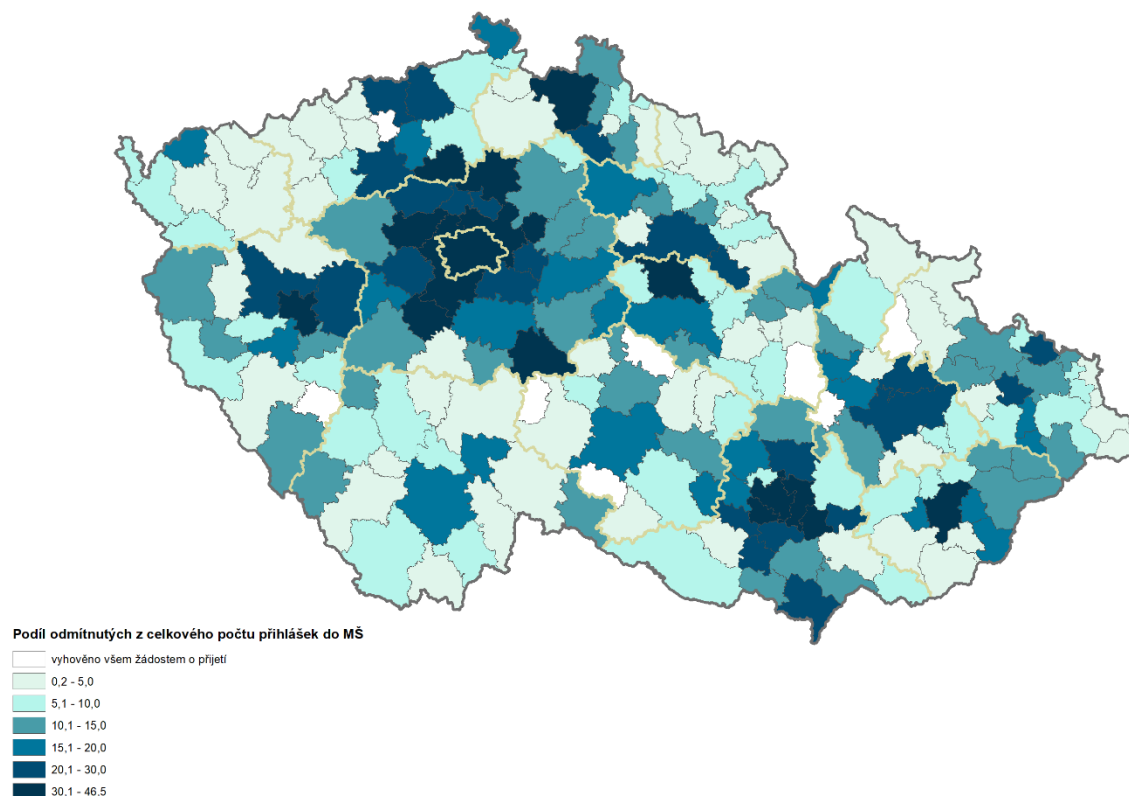
Tabulka 17: Přehled počtu odmítnutých žádostí a zápisů do MŠ, podle krajů, školní rok 2018/2019

Kraj	Počet odmítnutých žádostí	Podíl odmítnutých žádostí na 1000 dětí v MŠ
Hlavní město Praha	8 533	197
Středočeský kraj	6 288	124
Jihočeský kraj	783	34
Plzeňský kraj	1 631	86
Karlovarský kraj	143	16
Ústecký kraj	1 365	54
Liberecký kraj	1 151	76
Královéhradecký kraj	818	43
Pardubický kraj	1 188	65
Kraj Vysočina	512	29
Jihomoravský kraj	6 192	149
Olomoucký kraj	1 386	61
Zlínský kraj	1 471	74
Moravskoslezský kraj	1 343	34
ČR celkem	32 804	90

Zdroj: Rejstřík MŠMT - statistický výkaz S 1-01 o MŠ

Při pohledu na úroveň SO ORP patří mezi 10 regionů s nejvyšším počtem zamítnutých žádostí na 1000 dětí v MŠ SO ORP Brno, Zlín, Vlašim, Kladno, Lysá nad Labem, Dobříš, Praha, Mělník, Šlapanice a Brandýs nad Labem. 6 z 10 těchto SO ORP patří do Středočeského kraje. Na druhou stranu je v ČR také osm SO ORP, ve kterých nejsou evidovány žádné odmítnuté žádosti. Jsou to SO ORP Chotěboř, Pacov, Telč, Rýmařov, Konice, Moravská Třebová, Horažďovice a Bílina. Tři z těchto SO ORP spadají do Kraje Vysočina (viz mapa 8).

Mapa 8: Podíl odmítnutých přihlášek v %, z celkového počtu přihlášek do MŠ podle SO ORP, školní rok 2018/2019

Zdroj: Evidence MPSV, *Rejstřík MŠ – statistický výkaz S 1-01 o MŠ, vlastní výpočet*

Počet odmítnutých žádostí nevypovídá o počtu výsledně neumístěných dětí, který se dle odhadů studie „Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání před zahájením školní docházky“ pohyboval v rozmezí 39–45 % z počtu odmítnutých žádostí evidovaných ve statistikách MŠMT (Hůle et al. 2015). Počet odmítnutých žádostí je nicméně jedinou oficiální evidovanou statistikou. Při přepočtu na data z roku 2018/2019 se odhadovaný počet neumístěných dětí v ČR pohybuje mezi přibližně 12,5 až 15 tisíci.

7 Závěry

V analýze dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku jsme zmapovali jednotlivé typy zařízení v ČR a rozsah jejich využívání. Jako referenční datum této analýzy bylo zvoleno datum 31. prosince 2018. Předškolní péče je v ČR poskytována zejména prostřednictvím mateřských škol a dětských skupin. Celkem do mateřských škol bylo pro školní rok 2018/2019 zapsáno 364 tisíc dětí. Počet dětí navštěvující dětské skupiny byl odhadnut na zhruba 16 tisíc. V případě mateřských škol je zřizovatelem zařízení nejčastěji obec (90 %). U dětských skupin jsou to spolky, ústavy a nadační fondy (80 %). Málo častá jsou pak zařízení péče o děti v předškolním věku provozovaná na základě živnostenského oprávnění nebo v režimu mikrojeslí.

Hlavními zdroji dat pro analýzu dostupnosti byly kromě běžných sociodemografických statistik data ze statistického výkazu S 1-01 o MŠ poskytnutá MŠMT a evidence poskytovatelů služeb péče o děti v dětské skupině spravovaná MPSV. O zařízeních poskytujících péči o předškolní děti provozovaných výhradně na základě živnostenského oprávnění nejsou dostupné souhrnné informace. Měli jsme však k dispozici seznam všech vázaných živnostenských oprávnění v ČR a seznam volných živností v Karlovarském kraji v odpovídajících oblastech. Předpokládali jsme, že velká část těchto zařízení se věnuje jiné činnosti, než je předmětem této analýzy, proto byl vybrán náhodný vzorek živnostenských oprávnění, u nichž bylo pomocí rešerše zjištěno, kolik subjektů aktivně poskytuje služby péče o děti v denním režimu. V případě vázaných živností byl počet zařízení odhadnut s 95 % pravděpodobností v intervalu 20 až 291. Dále se ukázalo, že existence zařízení péče o děti předškolního věku, které by své služby poskytovaly výhradně na základě volné živnosti, je velice nepravděpodobná. Vzhledem k tomu, že volné ani vázané živnosti pravděpodobně nehrají významnou roli v dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku, a především o nich máme jen velmi omezené množství informací, nebyly živnosti zařazeny do dalších analýz. Rovněž dále nebyly zkoumány mikrojesle, které jsou prozatím provozovány pouze pilotně.

Na základě analýzy podílu dětí nastupujících do mateřských škol k populaci všech dětí v odpovídajícím věku je zřejmé, že je tento ukazatel velmi variabilní. Liší se jak mezi jednotlivými věkovými skupinami, tak mezi regiony. U dětí v nejmladší věkové skupině (do dvou let a 8 měsíců) je oproti starším dětem nižší míra umístění dítěte do mateřské školy. Variabilita ukazatele napříč regiony je zároveň pro tuto věkovou skupinu nejvyšší. Nejnížší hodnoty dosahovaly SO ORP ze Středočeského, Jihomoravského a Plzeňského kraje (konkrétně v okolí Prahy, Brna a Plzně) a naopak nejvyšší SO ORP v Olomouckém, Pardubickém a Královéhradeckém, případně Jihočeském kraji. Směrodatná odchylka dosahovala 40 % průměrné hodnoty ukazatele. S rostoucím věkem dítěte klesá variabilita mezi regiony. U dětí ve věku od 2 let a 8 měsíců do 3 let činí směrodatná odchylka necelých 20 % průměrné hodnoty ukazatele a u dětí ve věku 3 až 4 roky už pouze 8 %. S věkem se také do jisté míry proměňuje pořadí regionů. Děti ve věku 3 až 4 roky jsou častěji zapsané v mateřské škole v SO ORP v Jihočeském, Pardubickém a Královéhradeckém kraji, na Vysočině, a na jihovýchodní Moravě v oblasti Zlínského a Moravskoslezského kraje. Naopak v této věkové kategorii již nepatří mezi oblasti s nejnižším podílem dětí v mateřské škole velká města a jejich okolí, ale jsou to regiony v Ústeckém, Karlovarském a Moravskoslezském kraji. Souhrnně lze říct, že jak intenzita využívání MŠ, tak regionální zastoupení se výrazně liší u dětí do tří let a nad tři roky.

Pro účely zachycení alespoň některých společných charakteristik regionů, v nichž je míra účasti v předškolním vzdělávání nižší, resp. vyšší, jsme využili regresní analýzu. **Vyšší podíl dětí navštěvujících mateřské školy je v regionech, ve kterých dochází k úbytku obyvatel. Dá se tedy předpokládat, že v takových regionech je menší problém s kapacitou zařízení. U nejmenších dětí se dále ukázala souvislost s počtem obcí bez mateřské školy ve správním obvodu. Vzhledem k hypotéze, že zejména**

pro umístění nejmladších dětí do MŠ hraje velkou roli dostatečnost, resp. nedostatečnost kapacit zařízení, byly do modelu přidány proměnné podíl zamítnutých přihlášek a velikost tříd, přičemž obě tyto proměnné jsou pro nejmenší děti signifikantní. Naopak u dětí starších tří let se jako signifikantní ukázal podíl nezaměstnaných osob. Tyto modely poskytují určitou typizaci regionů. Pro odhalení příčin, které vedou k těmto vazbám, je potřeba další datové zdroje mapující zejména kvalitativní otázky, jako jsou preference rodičů, postoje okolí apod.

Počet dětských skupin je oproti mateřským školám výrazně nižší. Nejvíce jich je v provozu ve velkých městech. Ve velikosti obce nad 50 tisíc obyvatel je dětská skupina v každé obci. Na druhou stranu je dětská skupina pouze v 1 % obcí do 1000 obyvatel. Pro regionální srovnání jsme použili relativní ukazatel počtu dětí v DS ve vztahu k počtu dvouletých dětí. Dětské skupiny jsou nejvíce využívány v okresech Praha-Výchov, Praha-Západ, Brno-Město, Praha, Kolín, Pardubice a Hradec Králové a Blansko. V pěti okresech nejsou v provozu žádné dětské skupiny. Jsou to okresy Pelhřimov, Jeseník, Jindřichův Hradec, Plzeň-jih a Rokycany.

Na základě výše uvedených závěrů jsme stanovili odhad potřebné kapacity pro umístění dětí mladších 3 let do MŠ a DS. Za rozhodující faktor pro míru umísťování dětí mladších tří let do zařízení péče o děti považujeme kromě preferencí rodičů především dostatečnou kapacitu vhodných zařízení, přičemž mateřské školy mohou přijímat děti od dvou let věku, zatímco dětské skupiny mohou přijímat také děti mladší. Toto tvrzení podporuje fakt, že v populačně klesajících oblastech je míra docházky dětí v předškolním věku do mateřských škol vyšší. Pro účely odhadu chybějící kapacity jsme jako benchmark použili podíl dětí do 3 let v MŠ/DS v okrese na 90. percentilu. Předpokládáme tedy, že 10 % regionů je na svém optimu, tj. kapacita nelimituje nástup dětí do MŠ. Aplikací tohoto postupu jsme došli k počtu 71 000 dětí ve věku do 3 let, které rodiče chtějí umístit do zařízení předškolní péče. Mateřské školy pro ně v současnosti zajišťují 64 % potřebných míst. 17 % míst pak poskytují dětské skupiny.

V mnoha okresech se na zajištění potřebné kapacity podílí jak mateřské školy, tak dětské skupiny. Jedná se především o okresy zahrnující velká města nebo jejich zázemí (např. Brno-město, Olomouc, Pardubice, Hradec Králové nebo Praha-západ). I po započtení míst v dětských skupinách však v řadě okresů stále chybí v absolutních číslech stovky míst pro umístění nejmenších dětí. Nejhorší situace je v Praze, kde chybí přes 2 tisíce míst, a dále popořadě v okresech Brno-venkov, Liberec, Kladno, Mělník, Nový Jičín, Plzeň-město, Mladá Boleslav, Zlín nebo Beroun. Situace mezi jednotlivými SO ORP v rámci okresu se může výrazně lišit a zároveň platí, že i mezi okresy, především v zázemí velkých měst, může fungovat přirozená kompatibilita, kdy obyvatelé těchto okresů v okolí velkých měst přirozeně tendují k dojíždě do spádových měst, v nichž může být situace opačná. Uvedené platí například o okrese Brno-venkov, kde je kapacita zcela nedostatečná, a Brno město, ve kterém je kapacita výrazně nadbytečná.

Mezi okresy, které potřebují dodatečnou kapacitu zařízení, dominují okresy Praha, Plzeň-město, Kladno, Liberec, Praha-východ, Ostrava a Beroun. Tyto odhady je potřeba brát jako orientační, neboť stojí na teoretických předpokladech, které není možné na základě dostupných dat ověřit.

8 Limity analýzy

Nedostupnost údajů o bydlišti dětí navštěvujících MŠ a DŠ: V analýze dostupnosti zařízení péče o předškolní děti jsme pracovali pouze s údajem o počtu dětí, které jsou v místě zařízení hlášené, nemůžeme tedy analyzovat dojížděku. Tento nedostatek byl kompenzován tím, že analýza dostupnosti je provedena na vyšších územních celcích, SO ORP, u kterých předpokládáme, že dojížděka do vedlejších SO ORP nehraje již takovou roli.

Omezená dostupnost vysvětlujících proměnných v regresní analýze: Do statistických modelů jsme zařadili pouze základní proměnné charakterizující SO ORP, které jsme měli k dispozici. Jsme si vědomi toho, že takto je možné popsat jen dílčí část variability dostupnosti MŠ a hrozí zde riziko vynechaných proměnných. Tuto překážku jsme zmírnilí zahrnutím fixních efektů za jednotlivé kraje.

Nedostupnost údajů o počtu dětí v DS: V datových zdrojích, které jsme měli o DS k dispozici, byl dostupný pouze údaj o kapacitě DS. V DS je však častou praxí sdílení jednoho místa více dětmi. Odhad počtu dětí navštěvujících DS na základě kapacity byl proveden pomocí údajů ze dříve realizované evaluace. Nepředpokládáme, že by se v tomto ohledu DS podpořené v rámci evaluovaných projektů lišily od ostatních DS.

Nedostupnost údajů o počtu zařízení péče o předškolní děti na základě živností: Odhad počtu zařízení péče o předškolní děti formou živnosti byl proveden na základě seznamů živností pomocí vyhledávání webových stránek. Tento odhad tedy může být podhodnocen, pokud jsou v provozu zařízení, o kterých nejsou na internetu volně dohledatelné informace. Nepředpokládáme, že by toto riziko bylo pravděpodobné, neboť funkční webové stránky jsou zdrojem informací pro rodiče a jsou důležité pro základní důvěryhodnost zařízení.

Analýza volných živností byla založena pouze na datech za Karlovarský kraj: Pro zmapování volných živností byla použita pouze data za Karlovarský kraj. Odhad je podhodnocen, pokud jsou v ostatních krajích volné živnosti k provozu zařízení péče o předškolní děti využívány častěji.

9 Literatura a datové zdroje

Höhne, S., 2017: Změny v čerpání rodičovského příspěvku v demografických souvislostech, Demografie, 2017, 59: 5–22

Hůle, D. a kol., 2015: Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání před zahájením školní docházky

Pertold-Gebicka, B., 2018: Dopady reformy rodičovských příspěvků v roce 2008 na pracovní zařazení matek

MPO: Sestava podnikatelů a jejich provozoven k 31.12.2018, vázaná živnost „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“

MPO: Sestava podnikatelů a jejich provozoven k 31.12.2018 v Karlovarském kraji, volná živnost „Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti“

MPO: Sestava podnikatelů a jejich provozoven k 31.12.2018 v Karlovarském kraji, volná živnost „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“

MPSV: Evidence poskytovatelů služeb péče o děti v dětské skupině

MPSV: Evidence mikrojeslí

MPSV, 2017: Evaluační zpráva výzev 35 a 36 Operačního programu Zaměstnanost (evaluace dětských skupin)

MPSV, 2018: Evaluační vyhodnocení výzev 126 a 127 OPZ (pilotní ověření mikrojeslí)

MŠMT, 2018: Rejstřík MŠMT – statistický výkaz S 1-01 o MŠ

MŠMT, 2017: Vývojová ročenka školství 2015-2018

MŠMT, 2017: Informační materiál ke vzdělávání dětí od 2 do 3 let v mateřské škole.